

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет мистецтв
Кафедра образотворчого мистецтва

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Р. Пильнік
« _____ » _____ 2023 р.

Реєстраційний № _____
« _____ » _____ 2023 р.

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ І СТВОРЕННЯ КНИЖКОВОЇ
ІЛЮСТРАЦІЇ**

Кваліфікаційна робота
студентки групи ЗОМ-м-22
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 014.12 Середня освіта
(Образотворче мистецтво)

Дорошенко Анни Віталіївни

Керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент
Пильнік Руслан Олексійович

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ___ Кількість балів ___

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Дорошенко Анна Віталіївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	9
1.1. Книжкова ілюстрація як жанр графічного мистецтва.....	9
1.2. Історія виникнення книжкової ілюстрації.....	11
1.3. Новітні тенденції розвитку книжкової ілюстрації	17
1.4. Історія українського художнього оздоблення книги	20
1.5. Сучасна українська ілюстрація.....	24
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. ПОЕТАПНІСТЬ ВИКОНАННЯ КОМПЛЕКСУ КНИЖКОВОГО ОФОРМЛЕННЯ ДО ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ В.СИМОНЕНКА «ЗЕМНЕ ТЯЖІННЯ».....	31
2.1. Основні елементи книжкового оформлення	31
2.2. Традиційні й сучасні техніки створення книжкових ілюстрацій та їх вплив на розробку комплексу книжкового оформлення	37
2.3. Обґрунтування ідеї та послідовне виконання роботи в матеріалі ..	42
Висновки до розділу 2	47
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ГУРТКА З КНИЖКОВОЇ ГРАФІКИ ТА ІЛЮСТРАЦІЇ.....	48
3.1. Методична розробка гуртка «Книжкова графіка та ілюстрація» для учнів середніх класів загальноосвітніх навчальних закладів. Завдання та мета гуртка.....	48
3.2. Розробка плану-конспекту уроку гуртка «Книжкова графіка та ілюстрація».	49
Висновки до розділу 3	57
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ	64

ДОДАТКИ	70
Додаток А.....	70
Додаток Б.....	75
Додаток В.....	84

ВСТУП

Актуальність обраної теми полягає в тому, що книжкова ілюстрація - важлива складова сучасної культури та освіти, що допомагає візуалізувати текст і зробити його більш доступним та захоплюючим для читачів. Сучасні ілюстратори використовують різноманітні техніки і стилі, щоб створювати унікальні образи, які допомагають розуміти і сприймати літературний текст [33]. Однак викладання та створення книжкової ілюстрації - це складний процес, який потребує вивчення та розробки методичних підходів.

Протягом століть українські художники створювали книжкові ілюстрації, оформлення книг, гравюри та інші види графіки. Особливої популярності книжкова графіка набула у ХІХ столітті, коли з'явилась можливість виготовлення якісного друку. Сьогодні українська книжкова графіка продовжує розвиватися та створюється в різних стилях, техніках та форматах [36]. Вона відіграє важливу роль у формуванні національної культури та сприяє розширенню кругозору та художнього розвитку читачів.

У свою чергу створення книжкової ілюстрації є складним та відповідальним процесом, що потребує від митця не тільки таланту та креативності, але й знань та навичок в області мистецтва, техніки та комп'ютерної графіки.

Серед публікацій останніх років, присвячених темі книжкового оформлення та ілюстрації, можна визначити дослідження та методичні посібники таких вітчизняних авторів, як В. Тимошевський, О. Храмова, Д. Антонович, О. Лагутенко, О. Берлач, Н. Белічко, В. Езікеєва, Р. Жуковська.

Теоретико-практичні основи книжкової графіки відображені у працях Ю. Кірцер, О. Пушкар, М. Резніченко, Л. Давиденко, В. Сава.

Багатьма дослідниками проводилось вивчення проблем фахової підготовки майбутніх вчителів. Цей аспект продовжує залишатися актуальним у кваліфікаційній роботі, які розглядають психолого-педагогічні та професійні відтінки цього питання. Наприклад, у працях вітчизняних дослідників, таких як І. Брижата, І. Красюк, В. Щербина, В. Плотнікова, були виявлені загальні

закономірності навчального процесу студентів у вищих навчальних закладах та розвитку творчості особистості.

Створенням графічних творів для оформлення книжкових видань займалися: Георгій Якутович, Анатолій Базилевич, Валентина Мельниченко, Василь Кричевський, Олена Кульчицька.

Об'єкт дослідження – ілюстрування книжок як культурний феномен в мистецтві та освіті.

Предмет дослідження – функціональні, технологічні та методичні аспекти ілюстрування книжок.

Метою дослідження є глибоке вивчення методичних аспектів викладання та процесу створення книжкової ілюстрації, а також у розробці рекомендацій для поліпшення якості та ефективності створення книжкових ілюстрацій.

Для досягнення цієї мети, у роботі розглянуті основні художні та технічні засади створення книжкової ілюстрації, а також обґрунтована важливість використання різноманітних ілюстративних матеріалів, таких як різноманітні види технічних засобів, матеріали, кольори та композиційні рішення.

Відповідно до поставленої мети сформульовано наступні **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати джерельну базу, що пов'язана з історією виникнення книжкової графіки та ілюстрації.
2. Визначити загальні функції ілюстрацій в літературі та освіті.
3. Здійснити аналіз характерних рис розвитку сучасної книжкової ілюстрації.
4. Ознайомитися з творчістю вітчизняних та зарубіжних художників-ілюстраторів та дизайнерів, провести їхній детальний аналіз.
5. Проаналізувати основні складові книги, формати, зовнішні та внутрішні художні елементи оздоблення книжкового видання, техніки створення.
6. Розробити повний комплекс книжкового оформлення до поетичної збірки популярного українського автора.

7. Розробити навчально-методичний план гуртка з книжкової графіки та ілюстрації.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань магістерської роботи використовувався **комплекс методів дослідження:**

1. Загальнонаукові підходи – синтез, аналіз, зіставлення, систематизація та класифікація, були використані для вивчення та групування матеріалу дослідження. Це включало виявлення, узагальнення та систематизацію наукових поглядів, ідей та концепцій, пов'язаних із проблемою використання комп'ютерних технологій в ілюструванні.

2. Методи систематизації, конкретизації, порівняння та теоретичного узагальнення для формулювання висновків, шляхом розгляду конкретних аспектів проблеми.

3. Методи функціонально-типологічного аналізу й узагальнення для отримання більш глибокого розуміння об'єкта дослідження.

4. Методи вивчення та порівняльного аналізу наукових праць, навчально-методичної літератури та навчально-творчих робіт для здійснення оцінки наявних джерел та визначення ключових аспектів проблеми.

Теоретичне значення даної роботи полягає у тому, що її можна використовувати як сучасний навчальний посібник для вчителів і викладачів з розробки навчальних планів, педагогічних курсів та програм, спрямованих на вивчення книжкової ілюстрації в навчальних закладах та гуртках.

Додатково, навчально-методичний розділ роботи має потенціал використання для організації занять під час проходження практики студентів мистецьких факультетів та педагогічних інститутів, які вивчають курси, пов'язані з графічним мистецтвом, методикою навчання мистецтву та, безпосередньо книжковою графікою.

Також в роботі досліджено принципи стилістичних та технологічних аспектів створення книжкової ілюстрації з урахуванням сучасних технологій, як у вітчизняному так і в світовому мистецтві. Це дозволяє більш детально розкрити

поняття «книжкове ілюстрування» у порівнянні з вже існуючою фаховою літературою.

Результати дослідження можуть бути корисними дизайнерами та ілюстраторами, які працюють у галузі видавництва та планують створити книгу з високоякісною книжковою ілюстрацією та допомогти підвищити рівень мистецтва книжкової ілюстрації в Україні й світі.

Практична значущість роботи полягає в розробці та представленні навчально-методичних матеріалів посібника який може бути використаний для у навчальному процесі гуртків, майстер-класів, а також викладання модулю «композиція» для студентів творчих спеціальностей.

Також робота може бути реалізована як готовий твір, а саме комплекс художнього оформлення для поетичної збірки. Враховуючи практичне використання розробленого комплексу, результати дослідження можуть бути використані у видавничій сфері.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 60 позицій та додатків. Загальний обсяг магістерської роботи 91 сторінок, історико-практична та методична частина: 58 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

1.1. Книжкова ілюстрація як жанр графічного мистецтва

Книжкова графіка - один із видів графічного мистецтва, який пов'язаний зі створенням ілюстрацій і оформленням книг. Книжкова графіка може бути створена за допомогою різних методів, таких як трафаретна друкарська техніка, суха голка, літографія, гравюра та інші. Окрім технічних аспектів, дизайн обкладинки, внутрішнє оформлення та komponування ілюстрацій також є важливими компонентами книжкової графіки [33, с.12].

У книжковій графіці велика увага приділяється функціональності та естетиці, зокрема читабельності тексту та легкості сприйняття ілюстрацій. Оскільки книжкова графіка збільшує читацьку аудиторію та підвищує її інтерес до читання, вона має велике значення для розвитку культури та освіти.

У навчальних посібниках, довідкових виданнях, наукових роботах та інших виданнях також використовується книжкова графіка, що робить навчальний матеріал більш зрозумілим та доступним для читачів. Книжкова графіка перетворює книги на шедеври мистецтва та джерела інформації, які можуть вразити і зачарувати своєю красою.

Ілюстрація — спосіб передачі емоційної атмосфери художнього твору за допомогою візуалізації персонажів сюжету та відображення зображуваних предметів. Вона завжди має свій власний сюжет, який може бути як простим, так і складним, наприклад, тематично пов'язаним з історичною подією. Важливо зазначити, що сюжет ілюстрації визначається не самим художником, а літературним твором, якого вона супроводжує [40].

Книжкова ілюстрація має значний вплив на культуру і є одним з найважливіших видів книжкової графіки з давньою історією. Незалежно від жанру або призначення, це мистецтво стало важливим компонентом багатьох книг.

Головною метою книжкової ілюстрації є встановлення візуального зв'язку

між текстом та графічним елементом з метою створення ефектної атмосфери. Ілюстрації використовуються для покращення розуміння тексту читачем, зокрема, шляхом передачі сцен та образів, які описані в книзі. Крім того, ілюстрації можуть привертати увагу читача й стимулювати його фантазію шляхом доповнення тексту новими елементами та ідеями.

В книжковій ілюстрації велика увага приділяється досягненню гармонійної рівноваги між текстом і зображенням, з метою створення взаємодії між ними та відтворення зрозумілої та єдиної композиції. Це досягається шляхом застосування різних графічних технік і художніх прийомів.

В останній період часу спостерігається зростання популярності книжкової ілюстрації на світовому рівні, що викликано появою нових методів та технологій для її створення. Зокрема, розвиток цифрових технологій сприяє можливості створення ілюстрацій, які відрізняються більшою складністю та деталізацією.

Згідно з поставленими цілями для створення зображень, ілюстрації можна поділити на дві категорії: науково-пізнавальні (такі як карти, плани, схеми, а також технічні малюнки (Рис. А 1.1)) та художньо-образні (які інтерпретують та візуалізують літературні твори за допомогою мистецтва книжкової графіки (Рис. А 1.2)). Ілюстрації можуть бути використані як пояснювальні зображення, що доповнюють текст, так і самостійні, часом навіть переважаючи над текстом в контексті сприйняття. Всі види ілюстрацій відрізняються за своєю сюжетною спрямованістю, способом розташування та функціональною роллю в книжковому виданні [52].

Ілюстрації можна розподілити на декілька типів в залежності від їхнього розміщення та призначення. Перший тип - це ілюстрація (або заставка), розміщена на початку книги, окремого розділу або нового розділу для введення читача в текст. Другий тип - це ілюстрація-епілог, яка знаходиться в кінці книги, окремого розділу чи глави і має на меті заключний акцент або підсумок. Третій тип охоплює смугові ілюстрації, які вбудовані всередині тексту, зазвичай розташовані поруч з відповідним фрагментом тексту. Четвертий тип - це ілюстрація (фронтиспис), яка знаходиться зліва перед титульним аркушем та

ілюструє весь обсяг твору. П'ятий тип - ілюстрації на обкладинці або палітурці, які виражають основну ідею книги та її зміст, і відіграють найважливішу роль у репрезентації видання як такого, що найбільше відображає його ідентичність.

Ілюстрація перебуває на межі між образотворчим мистецтвом і графічним дизайном, використовуючи художні засоби та методи, але водночас підпорядковуючись концепції проекту. Художник має бути співавтором у створенні книги, виражаючи власні авторські ідеї та образи, з метою кращого розуміння змісту і більш докладного уявлення про епоху, життя та оточення героїв книги. Це не означає, що ілюстрації повинні обмежуватися простим графічним відтворенням тексту. Важливим аспектом є те, що головну роль відіграє не техніка виконання ілюстрації, або впровадження ідеї, а те, як ця техніка поєднується з концепцією, передає потрібний зміст та відтворює певний настрій [49].

Індивідуальні характеристики образотворчого стилю художника-ілюстратора можна оцінювати через призму того, як він відтворює в ілюстраціях два ключових аспекти будь-якої події: простір і час. При розгляді особливостей художнього виразу художника важливо звертати увагу на його підходи до створення форм, створення характеру руху, вибір між моделюванням за допомогою ліній та пластики, або світла та кольору. Слід розглядати методи створення просторових планів, розподіл чорного та білого, значення силуету та використовувані композиційні принципи. Також важливо вивчити, як художник передає характер руху та жестів персонажів. Ці унікальні особливості іноді називають "почерком" художника, хоча було б більш правильно називати їх індивідуальним стилем.

1.2. Історія виникнення книжкової ілюстрації

Ілюстраційна практика в історії виникала та розвивалася в контексті еволюції носіїв інформації. У давньому Єгипті ілюстрації супроводили письмові тексти, які були зафіксовані на папірусі в формі заклинань та гімнів. Єгипетська

ілюстративна традиція характеризувалася використанням замкнутої контурної лінії як важливого формотворчого елемента. У композиціях велику роль відігравали силуети та жести. Об'єкти зображення розглядалися з точки зору їх профілю та фасу, та нерідко зливалися з поверхнею. Простір набував визначального значення в сприйнятті, і при перевертанні папірусу зв'язок із психологічним початком руху втрачався, що призводило до сприйняття образів у способі, аналогічному монументальному мистецтву (Рис. А 1.3).

Грецька графіка була складовою частиною світської культури та виконувала функцію спілкування. Античні приклади із грецької графіки перших століть нашої ери збереглися в рукописах таких літературних творів, як "Іліада" та "Енеїда". Графічне мистецтво відзначалося високим використанням таких елементів, як лінія та тональна пляма, зокрема в сфері вазопису. Важливим було взаємодія фігуративних композицій із орнаментом, а також використання слова та образу для досягнення комунікативної мети. Це включало репліки дійових персонажів та іноді позначення імен героїв, що сприяло кращому розумінню основ грецької графіки. Здебільшого, графічні композиції, нанесені на глиняні посудини, слугували ілюстраціями до міфологічних оповідей та епічних творів (Рис. А 1.4).

У Стародавньому Римі виникла нова форма структури книги, відома як кодекс. Початково вона мала жорстку будову, складаючись з вощених дерев'яних дощечок. Згодом ця структура еволюціонувала і стала м'якою та гнучкою, виготовленою з пергаменту. З I століття нашої ери і до розпаду Західної Римської імперії обидві структури, як сувій так і кодекс, використовувалися в книжковому мистецтві одночасно.

Книжкове мистецтво середньовіччя розвивалося під покровительством церкви та включало в себе виготовлення книг із характерними особливостями. Медієвальні книги Європи були прикрашені мальовничими мініатюрами, орнаментами та мальованими ініціалами. Над процесом створення книги працювали різні майстри, такі як каліграфи, рубрикатори (створювачі ініціалів, названих за латинським словом "ruber," що означає "червоний"), ілюмінатори

(творці орнаментів, з латинського "illumino," що перекладається як "освітлюю"), мініатюристи (які використовували червоний колір під назвою "кіновар"), коректори, брошурувальники та палітурники. Основною метою всіх цих майстрів була ілюмінація, тобто розкриття внутрішнього змісту, закладеного в книзі (Рис. А 1.5).

Нерідко ілюстрації, представлені в мініатюрах, орнаментах та ініціалах, не мають жодного спільного з сюжетом тексту. Однак емоційний настрій мініатюр та їхня колористична виразність сприяють тому, щоб читач міг відчути внутрішню красу. Рукописи раннього європейського середньовіччя були насичені орнаментальними мотивами.

В середині XV століття німецький першодрукар та винахідник Йоганн Гутенберг розробив металеві набірні літери та метод друкування з використанням цих літер, які застосовувались разом із друкарським сплавом, фарбою та друкованим пресом. Ця нова технологія виробництва книг призвела до змін у рубрикуванні, оформленні та ілюстраціях книг. Друк став чорно-білим, з використанням акцентного червоного кольору, який додавався завдяки друкарському процесу.

Майстри поздовжньої дерев'яної гравюри, відомі як ксилографи, прийшли на зміну ілюмінаторам та мініатюристам. Спочатку гравюри виготовлялися та фарбувалися вручну, але згодом ксилографічні ініціали та орнаменти були заміщені політипажами, які були виготовлені як декоративні та рубрикаційні елементи, відлитими у формі шрифту. Друкована книга стала формуватися як набірна форма, що призвело до встановлення системи чорно-білих відносин як невід'ємної частини її структури [34].

В період Відродження, ілюстрація в часто взяла на себе рівнозначне значення з текстом, і сторінки з гравюрами часто чергувалися зі сторінками тексту. Прикладом цього є видання "Апокаліпсис" Дюрера у 1498 році з гравюрами на дереві (Рис. А 1.6). В деяких виданнях кінця XV століття були використані умовні ілюстрації, де абстрактні зображення людини та міста сприймалися як конкретні образи чи портрети. Загалом ілюстрації епохи

Відродження відзначалися чіткістю композицій, простотою та умовністю образних рішень, використанням алегорій та емблематики [49].

У XVII столітті використання складної гравюри на міді та великих форматів призвело до відокремлення ілюстрацій від тексту. У деяких випадках ілюстрації навіть публікувалися без супровідного тексту, як це сталося, наприклад, у випусках ілюстрацій до Біблії голландського видавця Піскатора (Рис. А 1.7). У стилістичному відношенні, всі аспекти графічного мистецтва Європи XVII століття, включаючи книги, газети, журнали, вільний малюнок та естамп, виявляли вплив стилів "бароко" та "класицизму", а також виражалися у сфері позастильового мистецтва. Часто цей період ідентифікують як частина поняття реалізму. У процесі друкування ілюстрацій особлива увага приділялася реалізації гравюри (виконувалась на металі), що включала в себе техніки кольорового пунктиру та меццо-тінто.

У XVIII столітті ілюстрація, яка була гравірована на міді, широко використовувалася, зазвичай в невеликому форматі. Прикладами такого використання можна вказати Шарля Ейзена у Франції та Даніеля Ходовецького в Німеччині. У наукових і навчально-популярних працях спостерігається розвиток особливого типу наукової ілюстрації, видатні приклади якої були створені Т. Б'юїком – винахідником і видатним майстром торцевої гравюри на дереві (Рис. А 1.8) [19, с.79].

Мистецтво книг у XIX столітті відповідало принципу масового видання. Книги втратили свій статус цілісних мистецьких творів. Видатні майстри рідко брали участь у створенні книжок. Винятком можуть бути вражаючі літографії Делакруа до "Фауста" Гете, де ілюстративні зображення набули власного значення (Рис. А 1.9). В ілюстраціях до книг в XIX столітті відбувався розвиток станковізму, який відзначався впливом різноманітних художніх напрямків, таких як ампір, імпресіонізм, академізм, реалістичні тенденції, романтизм, друге рококо та еkleктика. Ці стилі вносили свій внесок у створення ілюстрацій та впливали на зовнішній вигляд книги в цілому. Ілюстрації вставлялися у книгу механічно, і це призводило до втрати єдності книжкової структури. Літографії

для журналів зазвичай додавалися у вигляді вклейок або вкладок у видання.

З винайденням фотографії у 1837 році почався процес відтворення ілюстрацій за допомогою фотомеханічних методів. Цей процес охоплював розвиток таких методів, як цинкографія (створення штрихового зображення на цинковій поверхні), автотипія, що передає зображення у напівтоновому стилі, та триколірний друк для репродукції кольорових ілюстрацій [14].

У першій половині ХХ століття виник рух, який взагалі відмовився від використання ілюстрацій, відзначаючи завдання формування візуальної концепції книги виключно за допомогою друкарських методів, у контрасті до модерністського стилю. У мистецтві ХХ століття ілюстративні твори Дюфі, Гуттузо, Матісса, Пікассо, Бісті, Мазереля, стали значущим досягненням культури (Рис. А 1.10).

Демократична та бібліофільська тенденції спостерігаються в зарубіжній книзі 1900-х років. Прогресивні принципи оформлення масової книги проявляються в сферах бізнесових видань, наукових, навчальних і довідкових виданнях. Ці видання вирізняються високою якістю поліграфічного виконання, розумним організаційним підходом до структури книги та тенденцією до зниження виробничої вартості, при цьому зберігаючи високу художню якість видань.

У 1940-х роках серед масових видань художньої літератури стало поширеним спрямуванням на задоволення менш високих читацьких вимог, що призвело до зниження якості ілюстрацій. Але дитячі книги в Італії та Японії були особливо цікавими, оскільки вони виділялися культурою кольорового друку, яка була характерною для цих країн. Загальнодержавна програма Японії з «виховання геніїв», яка приділяла особливу увагу естетичному розвитку малюків, була важливим фактором. Ілюстрації відзначалися метафоричністю, вдосконаленою палітрою кольорів, поетичним підходом і спрямовані на розвиток творчих здібностей дітей (Рис. А 1.11). Італійські книги також вирізнялися цікавими конструктивно-гральними елементами, такими як можливість перетворення книги на маленький ляльковий театр, що було

традиційним для цієї країни.

У Радянському Союзі масова література сприймалася як засіб формування культурної та естетичної свідомості серед населення. Для створення ілюстрацій до книг часто залучали провідних митців країни. Серед видатних художників-ілюстраторів, які спеціалізувалися на дитячій літературі, можна було виділити таких митців, як Лісицький, Білібін (Рис. А 1.12), Конашевич, Фаворський, Чарушин, Пахомов, Васнецов, Рачов та Мавріна.

Починаючи з 1970-х років, книжкове мистецтво включилося у процес комп'ютеризації на стадіях проектування та реалізації ілюстративних концепцій. Проте, подібно до того, як друкована книга спирається на рукописну традицію, комп'ютеризований процес не може повністю відокремитися від цієї культурної спадщини.

Ілюстратори сучасності створюють вражаючі та неповторні образи, які допомагають нам краще розуміти та відчувати історії, що розкриваються на сторінках книг. Серед них виділяються такі талановиті ілюстратори, як Шон Тан, Олівер Джефферс, Софі Блэколл та Джо Соррен, ілюстративний світ сюрреалізму якого вражає своєю винятковою анатомічною реалізацією (Рис. А 1.13).

Шон Тан, австралійський ілюстратор та автор, відомий своєю неповторною та мрійливою графікою. Його роботи, такі як «Rules of Summer» та «The Lost Thing» (Рис. А 1.14) привертають увагу не лише дітей, а й дорослих. Шон Тан вміло поєднує технічну вправність з вражаючим відчуттям фантазії, використовуючи кожен образ для того, щоб розкрити глибокі ідеї та почуття.

Олівер Джефферс, талановитий ілюстратор та автор ірландського походження, завоював світове визнання завдяки своїм дитячим книгам, в яких тісно переплітається текст та графіка. Він не тільки намагається вразити маленьких читачів своїми яскравими та простими ілюстраціями, але й вбирає в кожен свій твір глибокий сенс та філософську думку.

Його творчість включає в себе такі шедеври, як «Бюро знахідок» та «Великі паперові каперці» (Рис. А 1.15), в яких кожна сторінка стає частиною великого

мистецького полотна. Джефферс володіє здатністю здивувати та надихати читачів, роблячи його одним із найцікавіших ілюстраторів сучасності.

Софі Блеколл, австралійсько-американська ілюстраторка, виграла премію Калдекотт за свою роботу «Finding Winnie: The True Story of the World's Most Famous Bear» (Рис. А 1.16). Її ілюстрації вирізняються невимушеною елегантністю та здатністю передати емоції через деталі та колір. Софі Блеколл допомагає створювати особливий світ кожної книги, в якому діти можуть занурюватися та розкривати нові аспекти світу навколо себе.

Ці чотири ілюстратори - лише кілька представників сучасної еліти творчих особистостей, які роблять великий внесок у світ мистецтва ілюстрації. Їхні твори не лише розвивають художній світ, а й надихають нове покоління читачів на думку, творчість та сприйняття мистецтва.

1.3. Новітні тенденції розвитку книжкової ілюстрації

Прогрес у галузі комп'ютерних технологій визначено як суттєвий фактор, що впливає на еволюцію інновацій у галузі дизайну книг та особливо ілюстрацій до книг.

У період постмодернізму книжкові ілюстратори отримали більше свободи в синтезі різних стилів і технік, що дозволило їм вільніше створювати власні візуальні інтерпретації тексту. Помітно, що класичні техніки, такі як естамп, графічний рисунок (включаючи туш, графіт, акварель, пастель, кольорові олівці та лайнери, а також темпера, акрил та олія), а також комбіновані методи, аплікація, колаж і інші, все ще мають значення у графічному дизайні. Однак комп'ютерна графіка все більше входить у книжкову індустрію, що дозволяє художникам створювати ідеї, які були б занадто трудомісткими або недосяжними при ручній роботі [37].

Незалежно від технічних засобів сучасна ілюстрація розвивається в двох напрямках. Класичний підхід спрямований на реалістичне представлення сюжету з використанням традиційних засобів виразності та структури.

Декоративність, лаконічність і стилізація є основою другого інноваційного напрямку. Останній має на меті шукати нові та нефігуративні методи відтворення дійсності, відмовляючись від традиційних схем. Він може базуватися на складних декоративних орнаментах, мінімалістичному відображенні предметно-образного світу, а також принципах колажу та інших художніх прийомах. Цей підхід відображає тяжіння сучасних митців до унікальності та особистої ідентичності, а також їхнє бажання переосмислити традиційні схеми ілюстрації минулого в сучасному контексті [54].

Після введення комп'ютерів та їх використання як технічного інструменту для створення ілюстрацій, основна увага змінилася на створення фотореалістичних зображень. Ці зображення, незважаючи на їх високий рівень деталізації та точність, вважалися штучними у широкому розумінні. Цей факт послужив стимулом для розвитку нового напрямку в області комп'ютерної графіки, відомого як нефотореалістична візуалізація (Non-Photorealistic Rendering – NPR). В загальних рисах, нефотореалістична візуалізація охоплює набір методів, які не базуються на фізичному моделюванні об'єктів у зображенні. На практиці, ця візуалізація включає в себе техніки, спрямовані на імітацію традиційних мистецьких стилів та матеріалів, таких як фактура та відмивка у живописі, виразність та "схематичність" малюнка, а також експресію колажу (Рис. А 1.17).

Цифрові засоби, які використовуються для створення нефотореалістичних ілюстрацій (NPR), включають графічні редактори як Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Corel Painter, TwistedBrush Pro Studio та ArtRange Studio [43]. Для використання цих програм використовують графічні планшети, спеціальні пристрої з інтерфейсом, спроектованим для роботи з використанням стилусу (пера) замість миші. Використання стилусу спрощує процес малювання, і його чутливість до тиску та кута нахилу руки дозволяє створювати ефекти динамічних рухів та текстурних штрихів. Робота з цим обладнанням зазвичай включає наступні етапи: створення та малювання зображення; заливка зображення кольором; застосування фільтрів та ефектів для передачі авторського стилю;

корекція кольору [25].

Завдяки соціальним мережам та інтернет-платформам, професійні художники-ілюстратори мають змогу більш оперативно ділитися своєю творчістю з аудиторією та отримувати обґрунтований відгук, що сприяє подальшому розвитку їхнього мистецтва. Інтернет також відкриває можливості для знаходження онлайн-спільнот та форумів, де митці можуть об'єднуватися для спільних проєктів та обміну власним досвідом [60].

Новітні тенденції у сучасному створенні ілюстрацій характеризуються використанням передових технологій та творчих підходів. До ключових напрямків належать:

1. Комп'ютерна графіка та цифрові технології.
2. Мінімалізм та сучасний дизайн: У сучасних ілюстраціях часто використовують мінімалістичний стиль, спрощені форми та геометричні елементи. Це відображає тенденції до чистоти та простоти в дизайні.
3. Експерименти з текстурами та матеріалами: Художники вивчають нові можливості створення текстур та використання різних матеріалів, щоб додати виразності та оригінальності своїм роботам.
4. Інтерактивність та анімація [60].
5. Експерименти з жанрами та стилістикою: Художники поєднують різні жанри та стилістичні напрямки, створюючи унікальні та еклектичні роботи.
6. Використання власного авторського стилю.

Застосовуючи нові технології, художники-ілюстратори впроваджують інтерактивні елементи в свої ілюстрації, що дозволяє читачам брати активну участь у розгортанні сюжету та взаємодіяти з текстом на більш глибокому рівні.

У сучасному світі, де глобалізація домінує, художники-ілюстратори активно вивчають та відображають різні культури та їхню різноманітність у своїх роботах. Ця тенденція сприяє підвищенню культурного розуміння та розширенню горизонтів читачів [30, с.70].

Ще однією новітньою тенденцією являється використання штучного інтелекту (ШІ). Ця інноваційна область витікає з синтезу мистецтва та

технологій, щоб створювати унікальні та захоплюючі візуальні твори. Одним із ключових аспектів є використання алгоритмів машинного навчання, які дають можливість ілюстраторам та художникам реалізувати нові ідеї та експериментувати з різноманітними стилями. Штучний інтелект може бути використаний для автоматичного визначення певних характеристик, таких як композиція, тон, контраст та текстура, враховуючи велику кількість факторів, які впливають на графічну якість. Важливою перевагою такого підходу є можливість взаємодії між творчістю художника та об'єктивними аналітичними даними, що створює синергію між інтелектуальністю та художньою виразністю.

Такий метод використання ШІ в мистецтві ілюстрації призводить до зміни традиційних підходів до творчості, створюючи нові можливості для ілюстраторів і заохочуючи їх до вдосконалення своїх навичок та відкриття нових художніх горизонтів. Однак важливо враховувати етичні питання та збереження творчої ідентичності в процесі використання ШІ для генерації ілюстрацій, щоб зберегти унікальність та автентичність мистецького вираження.

Загалом, новітні тенденції розвитку книжкової ілюстрації відображають динамічний характер культурної та технологічної еволюції. Ці тенденції вказують на те, що книжкова ілюстрація залишається актуальним та важливим мистецьким жанром, який набуває нових проявів і можливостей у сучасному світі. Вона відкриває двері до найбільшого світу уяви та творчості, і сприяє поглибленню зв'язку між словом та образом у сучасній літературі [38].

1.4. Історія українського художнього оздоблення книги

Книжкове мистецтво в Україні почало свій розвиток із створення перших рукописних книг після християнізації Русі. Цей період в історії мистецтва характеризується наявністю мініатюр, переважно релігійного змісту, які розташовувалися в переписаних рукописах. Серед таких ілюстрацій можна виділити зображення святих, євангелістів та княжих родин [2].

Серед найдавніших мініатюр, які прикрашають сторінки стародавніх українських рукописних книг, варто відзначити особливу цінність зображень євангелістів Іоана, Луки і Марка у Остромировому Євангелії, створеному у 1056–1057 роках (Рис. А 1.18). Ця велика літургійна книга вражає своєю витонченою мистецькою вишуканістю. Текст у ній було виконано на пергаменті великими літерами у два стовпці. Окрім згаданих ілюстрацій, текст декорований художніми елементами, що схожі на орнаменти фресок у Софії Київській, і великими початковими літерами (ініціалами) [12]. До того ж, значущі дані включають у себе зображення, які містяться на сторінках іншої важливої пам'ятки книжкового мистецтва XI століття, а саме, у Ізборнику Святослава 1073 року (Рис. А 1.19). Особливо слід відзначити вихідну мініатюру з портретом князя Святослава Ярославича. Крім цього, у тексті присутні зображення знаків зодіаку, таких як Діва, Стрілець, Рак та інші, що свідчать про прогрес у науково-природничих знаннях. Текст також додатково прикрашений чудовими художніми вставками, закінченнями та ініціалами, виготовленими із використанням золота та фарб [33, с.10].

До інших ілюстрованих видань періоду належать «Трірський псалтир», «Юр'ївське Євангеліє», «Оршанське Євангеліє», «Добрилове Євангеліє», «Галицьке Євангеліє». Велику кількість дрібних ілюстрацій на полях містить «Київський псалтир».

Новий метод декорування рукописів був відкритий невідомим майстром Євангелія наприкінці XV – на початку XVI століття [56]. Цей художник відзначився тим, що вперше застосував орнамент готико-ренесансного стилю, який оточує весь текстовий блок та мініатюрні композиції на сторінці Євангелія. Його творчий внесок суттєво сприяв розвитку мистецтва книжкової мініатюри, яке поступово виходило за межі своєї традиційної форми. Майстер, відомий як Андрейчина, став визначним представником нового підходу до декорування рукописних книг та створив ілюстрації для ряду видань, включаючи "Холмське Євангеліє", "Євангеліє" (експонати Львівського музею українського мистецтва) та інші (Рис. А 1.20) [42].

Значущим джерелом для наукового вивчення історії книжкового мистецтва кінця XVI століття є "Пересопницьке Євангеліє", яке було створено на Волині. В наш час цей рукопис знаходиться у збереженні Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. У ньому демонструється виняткова якість каліграфічного виконання тексту та чотири орнаментальні композиції з мініатюрами, які зображують євангелістів. Рукопис відрізняється багатим декоративним орнаментом, високоякісними кінцівками, заставками та ініціалами, які прикрашені ренесансними мотивами [24].

У гравюрах XVII століття спостерігається поетапне відхилення від іконописної стилістики та відчутний вплив європейського Ренесансу. У цей період з'являються гравюри світського характеру, які відображають видатних постатей українського козацтва [46].

Наприкінці XVII початок XVIII століття українські гравюри вже насичуються бароковою стилістикою, а прикрашення книг стає більш складним та розкішним. Зокрема, слід відзначити оригінальні ілюстрації, створені Леонідом Тарасевичем для "Києво-Печерського патерика" (1702 року), на яких, серед іншого, зображено побут Києво-Печерських монахів та господарські споруди монастиря (Рис. А 1.21). Ці художні традиції були перейняті такими видатними майстрами граверного мистецтва, як Іван Дирський, Никифор Зубицький, Гаврило Левицький, брати Гочемські та інші [26].

У середині XVIII століття рококо стало популярним стилем ілюстрації в Україні, і Григорій Левицький був відомим представником цього стилю. У XVIII столітті міста Київ, Львів, Почаїв, Унів і Борзенський повіт на Чернігівщині були основними центрами розвитку ілюстрації.

У XIX столітті гравюра продовжувала свій розвиток, тепер вже в стилі класицизму. Видатною постаттю в історії української ілюстрації XIX століття є Тарас Шевченко. Крім того, що він був визнаним поетом і художником, він також створював гравюри, акварелі, малюнки олівцем та пером до власних творів та творів інших авторів. Шевченко намалював ілюстрації до таких творів, як поема Олександра Пушкіна "Полтава", "Знахар" Григорія Квітки-

Основ'яненка, "Тарас Бульба" Миколи Гоголя та "Король Лір" Вільяма Шекспіра (Рис. А 1.22) [48].

Протягом цього періоду також активно творили над ілюстраціями художники, серед яких можна відзначити Їжакевича, Сластьона, Мартиновича, Трутовського, Кричевського. З'являється різноманіття художніх стилів.

Новий етап в еволюції української ілюстрації відзначився завдяки творчості Георгія Нарбута, який розпочав формування унікального українського стилю в цій галузі. Його творчість базувалася на українських традиціях XVII–початку XIX століття та включала силуетні ілюстрації та деякі елементи бароко [45]. Георгій Нарбут ілюстрував народні казки та пісні, казки Ганса Крістіана Андерсена, байки Івана Крилова та ілюстровану українську абетку [2].

Важливий внесок у розвиток української ілюстрації зробив також Михайло Бойчук та його художня школа, які захоплювалися старовізантійськими традиціями і українською народною творчістю [21,22,23].

Українська ілюстрація продовжувала активно розвиватися протягом 1920-х років. З ростом кількості освітніх закладів та обсягів видання дитячої літератури, особливо швидко розвивалася дитяча ілюстрація. Існували різноманітні авторські стилі, як у чорно-білій, так і в кольоровій ілюстрації. Серед визначних дитячих ілюстраторів цього періоду можна відзначити Миколу Алексеєва, Льва Каплана, Бориса Крюкова, Петра Лапіна, Олексія Маренкова [13, с.245].

Однак через політичні репресії та введення соціалістичного реалізму як обов'язкового стилю у 1930-х роках розвиток ілюстрації був обмежений. Протягом наступних років українська ілюстрація фактично підкорялася радянській ілюстрації, яка підтримувала ідеї «народності», «партійності», «ідейності» та «класовості».

З ослабленням цензури в 60-х роках почалася нова хвиля розвитку [1]. Це найкраще видно в дитячій ілюстрації, де вимоги до реалізму не були такими суворими, а тенденції шістдесятництва зберігалися аж до 80-х років. У цей період на дитячу ілюстрацію значно вплинула народна творчість та декоративний

живопис українців, що призвело до формування унікального стилю країни.

Новий етап розвитку розпочався разом із послабленням цензури в 1960-х роках. Це особливо помітно в сфері дитячої ілюстрації, де вимоги до реалізму були менш суворими, а вплив тенденцій шістдесятництва проявлявся аж до 80-х років. Протягом цього періоду, на дитячу ілюстрацію мали значний вплив народне мистецтво та український декоративний живопис, що сприяло формуванню унікального національного стилю [3].

Володимир Голозубів, В'ячеслав Легкобит, Валентина Мельниченко, Георгій Якутович, Юлій Крига та Іван-Валентин Задорожний є відомими українськими ілюстраторами 1970-тих — 1980-тих років (Рис. А 1.23).

Після розпаду СРСР європейські та світові тенденції вплинули на українську ілюстрацію, що призвело до виникнення новаторських підходів, розширення жанрового спектру, використання комп'ютерної графіки та комерційної ілюстрації [54].

Починаючи з 1992 року, активна діяльність видавництва «А-ба-ба-га-ла-ма-га» сприяла розвитку дитячої книжкової ілюстрації. Воно співпрацювало з видатними ілюстраторами, такими як Владислав Єрко і Костянтин Лавро та іншими. У 2001 році «Видавництво Старого Лева» розпочало видавати ілюстровані книги для дітей і дорослих.

Українська ілюстрація також здобула популярність за кордоном, і видавництво «Старий Лев» відзначається як лідер у продажах українських ілюстрованих видань за кордоном. Крім того, творча майстерня «Аграфка» відома як одна з найуспішніших серед ілюстраторів.

1.5. Сучасна українська ілюстрація

Українська книжкова графіка завжди була на високому рівні. Починаючи з періоду бароко, українська книжкова гравюра досягла високого мистецького рівня, і цей стандарт зберігався протягом усього історичного розвитку до сьогодення. Сучасні видання, оформлені українськими художниками,

продовжують здобувати міжнародні нагороди. У цьому контексті, безліч талановитих ілюстраторів та художників створюють унікальні твори мистецтва, які сприяють повноцінному розкриттю літературних та поетичних творів [8].

На початку ХХ століття видатні ілюстратори, такі як Григорій Нарбут, Василь Кричевський, Іван Крушельницький [10] та багато інших, внесли свої геніальні творчі інновації, встановивши високий стандарт для української книжкової графіки. Вони сміливо поєднали глобальні художні тенденції, академічну освіту та впливи народної орнаментики, створивши національний стиль.

Ілюстратор Михайло Бойчук та його школа, відомі як "бойчукісти", розпочали новий етап в розвитку книжкової графіки, реалізуючи у ній своє унікальне бачення завдань образотворчого мистецтва. Це бачення поєднало старовізантійські традиції з українськими побутово-ужитковими мистецькими елементами, сприяючи створенню самобутнього стилю (Рис. А 1.24) [9, с. 117].

Слід зазначити наявність особливої, унікальної і новаторської книжкової графіки, яка виникла в період "Відлиги" наприкінці 1950-х - початку 1960-х років [1]. Під час цього короткочасного проміжку відносної свободи від жорсткої тоталітарної цензури, багато обдарованих художників-шістдесятників отримали можливість виразити себе [3, с.128].

В книжковій графіці періоду 1960-1970-х років можна виявити відбитки цього історичного періоду, оскільки радянська система контролю переважно фокусувалась на образотворчому мистецтві, обмежуючи можливості книжкових ілюстраторів для вираження власної творчості, яка відрізнялась від домінуючого соцреалізму [2].

У сучасний період в Україні відзначається зростаючий інтерес до графічного мистецтва, і багато художників-графіків отримують свою освіту у спеціалізованих учбових закладах. У цій галузі мистецтва існує мистецька школа з віковими традиціями та певними стандартами. Сучасні ілюстратори поєднують різноманітні техніки та технології, використовуючи різні матеріали для своїх творів. Завдяки технічному прогресу та розвитку графічних редакторів, вони

можуть ефективно комбінувати різні методи для створення складних робіт.

Епоха постмодернізму сприяла розвитку нового творчого підходу книжкових ілюстраторів до інтерпретації тексту. Вони використовують синтез різних стилів і технік, виражаючи своє власне бачення. Класичні техніки, такі як естамп, графічний рисунок, акварель, олійні фарби та багато інших, залишаються популярними серед графіків і продовжують бути важливими в графічному мистецтві. В той же час, комп'ютерна графіка дедалі більше інтегрується в книжкову індустрію, дозволяючи художникам більш вільно розвивати свої ідеї, які при ручній роботі були б складними. Таким чином, сучасні ілюстратори мають більше можливостей для творчої роботи і не обмежені цензурою [27,28,29].

Починаючи з 2000-х років, відзначається поступовий розвиток видавничої галузі, в якій відбувається активний випуск дитячої літератури та значна кількість перекладів як класичних, так і сучасних іноземних творів. Останніми роками спостерігається інтенсивний випуск творів сучасних українських письменників, що в свою чергу сприяє розвитку сучасної книжкової графіки [11].

Однією з найвизначніших видавництв у сфері дитячої книги в Україні є видавництво «А-ба-ба-га-ла-ма-га», засноване на початку 1990-х років Іваном Малковичем. На сьогодні це видавництво є одним із провідних у Східній Європі, відомим своїми виданнями високої якості та видатними ілюстраціями. Митці, які співпрацюють з видавництвом, проявляють високий рівень професіоналізму. Художник Кость Лавро є одним із них, який у своїх творах поєднує елементи українського авангарду 1920-х років з елементами українського народного малярства. Виставки дитячої книги в багатьох містах містять ілюстрації Костя Лавра.

Поміж інших видавництв Кость Лавро співпрацює з українською компанією "Розумна дитина" та визначним французьким дитячим журналом "Pomme d'Api". Він отримав багато нагород за свої ілюстрації до книги «Ніч перед Різдвом», включаючи титул «Найкраща дитяча книга 2007 року» на Всеукраїнському конкурсі «Книга року» та диплом I ступеня за перемогу в

конкурсі «Мистецтво книги» 2007 року. Кость Лавро також ілюстрував дитячі поетичні збірки, залишаючись вірним своїй творчій манері з увагою до деталей та глибоким розумінням дитячої літератури.

Кость Лавро, разом з іншими ілюстраторами, такими як Вікторія Ковальчук, Оксана Игнащенко, Александр Кошель, Віта Конотоп-Хайдурова, спільно працював над ілюстраціями до збірки віршів «Улюблені вірші». Ця книга була видана як на українському ринку, так і в перекладі на інші мови та здобула значний попит. Загальний стиль книги відзначається високою чутливістю до дитячого світу та його повчальної й доброзичливої суті. Роботи Костя Лавра вигідно поєднують в собі сучасну інтерпретацію та підтримують традиції української книжкової ілюстрації, що активно розвивалися в період з 1960 по 1980 роки.

Сьогодні ілюстрації художника Владислава Єрка маюють міжнародну популярність. Видавництво "А-ба-ба-га-ла-ма-га" заслужено славиться як одне з провідних видавництв Східної Європи завдяки виданням із вишуканими ілюстраціями, що відзначаються винятковою якістю. Мистецтво Владислава Єрка стало особливо популярним завдяки створеним ілюстраціям до дитячих казок. Таким чином, ілюстрації Єрка до казки Ганса Християна Андерсена «Снігова королева» були високо оцінені як в Україні, так і в інших країнах. Понад десять країн, включаючи США, Велику Британію, Грецію, Норвегію, Польщу, Південну Корею, Бразилію та Китай, придбали ліцензії на видання цієї книги з ілюстраціями Владислава Єрка. У 2006 році «Снігова королева» отримала нагороду «Найкраща дитяча книжка» від Фонду Андерсена. У 2012 році була випущена інтерактивна версія цієї казки як програма для iPad. Книга "Казки Туманного Альбіону", ілюстрована Владиславом Єрком, отримала ряд нагород, включаючи Гран-прі "Книга року". Також ілюстроване видання "Снігова королева" потрапило до трійки лідерів у рейтингу різдвяних продажів у Великобританії і отримало звання найкращої дитячої книжки року у США.

Видатна особливість творчості Владислава Єрка полягає в надзвичайно детально опрацьованих ілюстраціях, які він створює вручну та подальше

вдосконалює у графічних редакторах. Він активно працює над оформленням книг для старших підлітків та дорослої аудиторії. Зберігаючи свій характерний підхід до деталей, в книгах для дорослих Кость Лавро значно менше використовує колір, вдаючись скоріше до чорно-білої графіки. Його ілюстрації до "Гамлета. Принц Датський" Вільяма Шекспіра, видана видавництвом "А-ба-га-ла-ма-га", є яскравим прикладом оформлення дорослої віршованої літератури, де вдається поєднати чорно-білу графіку з золотими деталями, що підсилює драматизм та виразність твору.

Необхідно також відзначити й ілюстрації та загальне оформлення сучасних українських поетичних творів, які адресовані дорослій аудиторії. Серед багатогранної пропозиції літературних робіт, включаючи класику та твори іноземних авторів, загальний попит на прозу зазвичай перевищує попит на поезію. У зв'язку з цим видавцям доводиться докладати особливі зусилля та увагу при виборі ілюстраторів для подібних видань з метою зацікавлення якомога більшої аудиторії [11].

Серед сучасних українських видань зустрічаються приклади ілюстрацій, створених відомими художниками, такими як Олександр Ройтбурд. Один із таких прикладів - ілюстрації до віршованої збірки Сергія Жадана під назвою «Тамплієри», виданої видавництвами Книги – XXI та Meridian Czernowitz. Вірші Сергія Жадана є дуже актуальними та глибокими, і він користується широкою популярністю в Україні. Його твори мають драматичний і саркастичний характер, тому ілюстрації Олександра Ройтбурда, який завжди висловлював соціальні та сатиричні теми у своїй творчості, є логічним та влучним доповненням до цих поезій (Рис. А 1.25).

Олександр Ройтбурд переважно працює у техніці олійного живопису, а в роботах можна відчутти вплив бароко. Він розпочав свою творчу діяльність у період "Нової хвилі". В ілюстраціях Ройтбурда видно глибокий сатиричний погляд на сучасну реальність, все це вражає і привертає увагу читачів.

Ще одну з віршованих збірок Сергія Жадана, в оформленні якої використовуються чорно-білі або не яскраві кольорові фотографії, створено

автором віршів та харківським дизайнером Іллею Павловим. На цих фотографіях відображені фрагменти текстур, такі як архітектурні деталі, рослини та міські пейзажі, що допомагає створити атмосферу напруженості в оформленні [7].

Юрій Іздрик є ще одним українським поетом, який активно створює ілюстрації до своїх творів. У 2015 році видавництво «Старий Лев» у Львові опублікувало його віршовану збірку «Календар», яка є прикладом цього підходу (Рис. А 1.26). За допомогою свого великого досвіду у видавництві власного журналу, Іздрик застосовує принципи, які характерні для дизайну прогресивних публікацій, у художньому оформленні своєї книги. Основою цього дизайну стають фотографії, на яких зображені різноманітні предмети та текстурні деталі [55].

Загалом, видавництво "Старий Лев" регулярно публікує поетичні збірки українських авторів, залучаючи молодих ілюстраторів із новим, оригінальним поглядом. Випуск збірки "Хвоя" Павла Коробчука із ілюстраціями молодої художниці Дарини Бабченко є однією із таких ініціатив. Роботи художниці вражають своєю делікатністю та ніжністю, незважаючи на контрастну і вельми несподівану колірну гаму, що включає в себе глибокий смарагдовий колір та яскравий пурпур. В ілюстраціях чітко виражені рослинні мотиви, стилізовані зображення тварин, іноді можна помітити невеликі кольорові акценти. Все це в цілому створює враження свіжості та молодіжності.

Висновки до розділу 1

Книжкова графіка - вид візуальної комунікації, передає художні образи автора літературного твору через візуальні форми глядачеві. Візуальне послання художника - ілюстрація - за історію існування книги зазнала значних змін, пройшовши шлях від формального прикрашення книжкового листа до самостійної художньої одиниці.

На початок XXI століття технологія створення книжкових ілюстрацій ускладнюється, а фактура відбитка та вибір кольорів набуває більшої складності.

Сучасні тенденції включають використання абстрактних та футуристичних форм, що є характерними для імпровізаційного мистецтва. Розвиток графічних технік в цьому контексті призводить до народження яскравих творчих концепцій. Сучасні художники продовжують активно досліджувати та впроваджувати нові засоби і методи з метою розширення можливостей графічного вираження.

Сучасний розвиток української книжкової графіки є результатом активного зростання попиту на українські видання, спричиненого намаганням уникнути російських видавництв та впливом значущих літературних ярмарків, таких як Книжковий Арсенал у Києві чи Медвін у Львові. В сучасний період на ринку активно з'являються ілюстровані видання, створені висококваліфікованими українськими художниками-ілюстраторами, які експериментують і слідкують за світовими тенденціями, незважаючи на різноманітність якості видань, представлених на ринку, оскільки полиці магазинів можуть містити роботи різного професійного рівня.

Незважаючи на те, що в Україні традиційно популярною залишається класична книжкова графіка, художники демонструють відкритість до експериментів. Це особливо помітно в ілюстраціях до віршованих видань, де художники часто намагаються знайти нові методи, які допоможуть передати сучасні оригінальні твори. Новітні тенденції у книжковій ілюстрації підсилюють її роль як мистецького жанру та надають їй новий статус у сучасному світі.

РОЗДІЛ 2. ПОЕТАПНІСТЬ ВИКОНАННЯ КОМПЛЕКСУ КНИЖКОВОГО ОФОРМЛЕННЯ ДО ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ В.СИМОНЕНКА «ЗЕМНЕ ТЯЖІННЯ»

2.1. Основні елементи книжкового оформлення

Книжкова графіка є необхідною складовою книжкового видання, взаємодіє з літературною, графічною, типографською і поліграфічною складовими. Основною рисою книжкової графіки є її глибокий зв'язок із поліграфією та залежність від рівня та культури праці в поліграфічному виробництві. У контексті основних завдань, які вирішує книжкова графіка, можна виділити дві основні сфери - оформлення та ілюстрування книги [9, с. 115].

До внутрішніх структурних компонентів книги, які передають інформацію, що міститься в ній, можна відзначити наступні:

1. Текст.
2. Ілюстрації
3. Декоративно-композиційні прикраси.

Текст виступає в ролі основного елементу книги, через який транслюється смисл та зміст. Без використання технічних засобів текст передає семіотичну інформацію, закріплену на матеріальній основі, через послідовність знаків, переважно мовних.

Текст може бути розділеним на основний і додатковий. Основний текст представляє собою виклад змісту публікації або кількох творів, тобто це авторський вислів. Основною метою книги є поширення та зберігання основного тексту, оскільки він складає більшу частину документа.

Додатковий текст має на меті полегшити розуміння основного тексту. Анотація, присвячення, передмова, післямова, примітки, додатки та епіграф є частиною цього. Читачі можуть легко зорієнтуватися в змісті книги за допомогою текстів, які містять додаткову інформацію та довідкову інформацію.

Ілюстрація книги (від лат. *illustratio* — наочне зображення, опис) виконує завдання образного розкриття літературного тексту за допомогою малюнків.

Коли малюнок використовується на елементах оформлення, таких як обкладинка, титульний аркуш і суперобкладинка, він допомагає читачам краще зрозуміти зміст літературного тексту. Ілюстрації, які відзначаються глибиною ідейного та образного вирішення, не втрачають своєї декоративності, прикрашають книгу та гармонійно взаємодіють із папером та набором [47].

Графічні зображення в документі, які пояснюють або доповнюють текст і виступають прикрасою в книзі, можна визначити як ілюстрації. Їх функцією є наочне уявлення та візуалізація явищ і речей, що описані в документі, а також підсилення емоційно-художнього впливу текстових творів. У літературних виданнях ілюстрації слугують додатковим елементом, що доповнює текст [8].

Складові книжкової графіки включають:

1. Обкладинка: це елемент зовнішнього оформлення, що складається з паперового покриття друкованого видання та містить інформацію про саме видання. Обкладинку можна розділити на лицьову, що знаходиться ззовні, та тильну сторони [6].

2. Суперобкладинка: це паперова обкладинка, розташована над основною обкладинкою книги. Зазвичай суперобкладинка покривається лаком або синтетичною плівкою, щоб запобігти пошкодженню та забрудненню обкладинки. Крім того, вона виконує роль рекламного матеріалу, що представляє видання, містить інструкції до нього та інформацію про автора (Рис. Б 2.1).

До декоративних компонентів книжкового оформлення відносяться:

1. Буквиця або ініціал: велика літера, часто виділена кольором, орнаментована чи іншим чином прикрашена, що розташовується на початку розділу рукописної або друкованої книги [15, с.14].

2. Віньєтка: орнаментальна або сюжетна композиція, яка може використовуватися на початку або в кінці тексту для оздоблення кутових частин сторінки.

3. Форзац: використовується для зв'язку між книжковим блоком і палітурною кришкою; це може бути складений навпіл аркуш паперу або відбиток, який поміщається між палітурною кришкою та блоком книги.

4. Авантитул — це перша сторінка книги, яка передує титульному аркушу. На авантитулi можна побачити назву видавництва, марку, найменування серії, назву книги або інші деталі.

5. Титул: складова частина друкованого видання, на якій вказані назва видання, прізвища авторів, найменування видавничої організації, місце та рік видання, а також інші релевантні деталі. У багатотомних виданнях використовується розгорнутий титул з контртитолом ліворуч, який стосується всього видання, і титулом праворуч для конкретного тому.

6. Шмуцтитул: окремий лист, на якому зазначається назва або порядковий номер розділу, частини чи секції книги. Використовувався для збереження художньо виконаного титулу від забруднення [6].

До елементів зовнішнього оформлення книги належать:

1. Книжний блок: сукупність зошитів або аркушів, з'єднаних з одного боку (в корінці) і містить всі сторінки та компоненти, що складають майбутнє видання. Це основний структурний елемент книги.

Корінець книжкового блоку визначає місце фіксації аркушів блоку в певній послідовності. Кожен аркуш розділяється на область, що містить текст, та береги – ділянки аркушу, які залишаються незаповненими ні текстом, ні ілюстраціями. На кожній сторінці можна виділити чотири таких ділянки: верхню, нижню, внутрішню (з боку корінця) та зовнішню (з протилежного боку корінця) сторону [31, с.92].

2. Футляр: є спеціальною формою картонної чи пластмасової коробки, призначеною для зберігання особливо цінних видань, таких як академічні зібрання класичної літератури, енциклопедії та монографії.

3. Манжет книги, також відомий як манжетка, представляє собою обгортку подарункового видання у вигляді смужки паперу зі склеєними кінцями, яка використовується для рекламних цілей та для об'єднання декількох видань у комплект.

4. Закладка, або стрічка-закладка, є важливим елементом матеріальної частини книги. Це вузька кольорова тканинна стрічка, яку прикріплюють одним

кінцем до корінця книжкового блоку, а решту прокладають між сторінками блоку для позначення місця, на якому перервано читання, а також як елемент художнього оформлення.

5. Обріз книги, який може бути білим, зашліфованим, чи має різноманітні оздоблення, часто виступає як окремий декоративний елемент конструкції книги. В подарункових виданнях часто використовують кольоровий, покритий золотом, візерунковий чи торширований обріз для збагачення зовнішнього вигляду (Рис. Б 2.2).

6. Для подарункових та ексклюзивних видань можуть використовуватися спеціальні елементи, такі як замочки для книг, які закривають сторінки, несучи при цьому естетичну та стилізовану функцію.

7. Вклейки, які є додатковими аркушами паперу, можуть містити ілюстрації, довідковий матеріал тощо, і розрізняються за конструкцією та способом прикріплення до зошитів.

За форматом книги можуть бути (Рис. Б 2.3):

1. Книги формату А4 є досить великими (205 x 290 мм). Його часто вибирають для подарункових книг і фотоальбомів.

2. Трохи менший А4 (205 x 260 мм), його зазвичай використовують для друку кольорових книг, подарункових і дитячих книг, енциклопедій.

3. Трохи більший А5 (145 x 215 мм), у такому форматі можна видавати художні твори з кольоровими або чорно-білими вклейками.

4. Книги формату А5 (145 x 200 мм) компактні, але місткі. Він підходить для збірок віршів, підручників і художньої прози. Саме цей розмір зазвичай вважається стандартним для книги.

5. Формат А6 (107 x 140 мм) є типовим кишеньковим форматом для друку путівників, словників, невеликих есе та монографій [15, с.17].

Серйозні та фундаментальні твори, такі як наукові монографії, зазвичай містяться в книгах великого формату. Формат книг для дітей відрізняється від невеликих книжкових видань, які здебільшого розраховані на широкий читацький аудиторію. Суперобкладинки часто містять цінні або подарункові

видання. Рекламні та інші видання часто випускаються в манжетці. Для кращого зберігання особливо дорогі книжкові видання зберігають у картонному або пластмасовому футлярі.

Зовнішні та внутрішні форми документа тісно пов'язані, що створює загальне уявлення про документ і його зміст.

Додаткові тексти входять до складу книги як апарат, спрямований на полегшення користування нею. Цей апарат включає в себе довідково-допоміжний апарат і науково-довідковий апарат.

До довідково-допоміжного апарату книги відносяться титульна сторінка, перелік змісту, покажчики, колонтитули, вихідні відомості, реферат і анотація. Титульна сторінка містить інформацію про конкретне видання та характеризує його. Перелік змісту та назва документа допомагають читачеві отримати уявлення про зміст книги та швидко знаходити потрібну інформацію. Покажчики, як іменні, так і предметні, служать для швидкого пошуку інформації в книзі.

До науково-допоміжного апарату також відноситься колонтитул, розміщений над основним текстом. Він вказує на те, який саме матеріал надруковано на даній сторінці, і може містити слово або перші літери слова, літеру абетки чи назву твору та автора.

Анотація та реферат, що становлять характеристику книги залежно від її теми та призначення, служать для допомоги читачеві при виборі та розумінні змісту книги. Цей апарат, що включає передмову, вступну статтю, коментарі, післямову, примітки та бібліографічні посилання, має на меті пояснити зміст твору загалом та окремі його частини, які можуть бути незрозумілими для читача. Передмова автора, редактора чи видавця розкриває основні ідеї та мету видання, створюючи додатковий контекст для розуміння твору.

Вступна стаття може подавати детальніші відомості про тему чи контекст видання, щоб читач міг краще зрозуміти його значення та актуальність. Коментарі і примітки надають додаткові пояснення, пояснюючи та розширюючи інформацію, яка міститься в основному тексті. Вони можуть включати

визначення термінів, ілюстрації, приклади або посилання на інші джерела.

Післямова може висвітлювати підсумки та враження від читання, а також розглядати дальші можливості дослідження або читання на цю тему. Бібліографічні посилання вказують на джерела, які використовувалися автором для підготовки видання, що може бути корисним для тих, хто бажає провести подальше дослідження на дану тему.

Всі ці елементи апарату книги спільно допомагають читачеві краще розібратися в змісті, контексті та значенні видання, а також сприяють поглибленню його знань та розумінню представленої інформації [39].

Класифікація ілюстрацій за розміром та розташуванням у книзі включає наступні категорії:

1. Фронтиспис: елемент художнього оформлення видання, що представляє ілюстрацію, що розташована на лівій сторінці разом з титульним листом. Має за мету вражати читача й створювати перше враження про зміст книги (Рис. Б 2.4).

2. Заставка: розташовується на початку частини чи розділу книги, супроводжуючи текст. Зазвичай знаходиться вгорі сторінки та відокремлюється від тексту білим полем. Спрямована на привертання уваги та емоційно-підготовчий вплив на читача, часто відтворює головну тему чи атмосферу книги (Рис. Б 2.5).

3. Ілюстрації-кінцівки: розміщуються наприкінці частин, розділів чи всієї книги. Можуть бути сюжетними, орнаментальними, декоративними чи символічними. Зазвичай вони виконуються у єдиному стилі та супроводжуються заставками, розташованими поруч із книжковим розворотом (Рис. Б 2.6).

4. Розворотні, полуполосні або форматні ілюстрації та малюнки на полях: розташовуються поруч із текстом. Вибір формату зображення залежить від його значення. Зміст тексту, який супроводжують ці ілюстрації, безпосередньо пов'язаний з ними. Основні події твору вибираються для великих розворотних або смугових ілюстрацій (Рис. Б 2.7).

Існує чотири основних типи верстки ілюстрацій, які можуть бути

застосовані при оформленні друкованих видань (Рис. Б 2.8):

1. Відкрита верстка: ілюстрації розташовані зверху чи знизу сторінки і мають контакт із текстом за допомогою одного (при розміщенні в розріз) чи двох (при розміщенні в оборку) боків.

2. Закрита верстка: ілюстрації вбудовані всередині тексту і контактують з текстом за допомогою двох (при розміщенні в розріз) чи трьох (при розміщенні в оборку) боків.

3. Глуха верстка: ілюстрації в багатоколонній верстці вписані всередину тексту і контактують з текстом усіма чотирма боками.

Верстка ілюстрацій на полях: ілюстрації меншого формату розміщуються на полях видання, і вони не мають прямого контакту з текстом.

Верстка на полях може бути відкритою або закритою. У випадку "під обрізку" верстка орієнтована так, щоб при обрізанні блока частина ілюстрації також обрізалась. Ілюстрації, що займають увесь формат сторінки, називаються "сторінковими", і верстку таких ілюстрацій можна назвати сторінковою. У випадку, коли ілюстрація повністю або частково охоплює сусідню сторінку, таку верстку називають розворотною, а якщо вона переходить на кілька сторінок – багаторозворотною [32].

2.2. Традиційні й сучасні техніки створення книжкових ілюстрацій та їх вплив на розробку комплексу книжкового оформлення

Щодо техніки виконання ілюстрацій, їх можна класифікувати за двома основними категоріями: живописні (з використанням акварелі, гуаші, акрилу) та графічні (з використанням вугілля, сангвіни, соуса, ретуші, італійського олівця). Вибір конкретних інструментів і технології значно впливає на характер та вигляд зображення. Часто сама тематика ілюстрації визначає вибір техніки та стилю зображення. Стиль в значній мірі обумовлюється вибором конкретного інструменту [4].

В графічному оформленні та ілюструванні книг використовують

різноманітні техніки, серед яких [41]:

1. Друкована графіка: включає такі методи як ліногравюра, ксилографія, цинкографія, літографія, гравюра на картоні, гравюра різцем на міді, офорт, меццо-тінто та акватинта (Рис. Б 2.9) [18].

2. Колаж: технологія, яка використовує різні матеріали, щоб створити імітацію реальних текстур, змішуючи їх, наприклад газети, шпалери, кольоровий папір, оздоблювальні матеріали, тканину, дріт, дерева, мотузки та метал. Введений П. Пікассо і Ж. Браком в 1912 р. У цій техніці працювали Карло Карра (Рис. 2.10), Ханс Арп, Дж. Северіні, Аристарх Лентулов.

3. Аплікація: техніка, в якій фрагменти різних матеріалів, таких як тканина, папір, хутро, соломка, пришиваються або наклеюються на основу, що додає твору особливого рельєфу та виразності (Рис. Б 2.11).

4. Фотомонтаж: композиція, яка складається з фотографій та їх фрагментів, іноді доповнена графічними елементами. Цей метод широко використовується в друкованій графіці та плакатах, його застосування відзначено у ХХ столітті, зокрема у творчості таких художників, як А. Родченко, Л. Лисицький, Дж. Хартфілд та інші (Рис. Б 2.12) [33, с.18].

5. Комп'ютерна графіка: включає в себе растрове та векторне зображення, що представляє собою матрицю пікселів або використовує геометричні примітиви для подання зображень таких як точки, лінії, сплайни і багатокутники (Рис. Б 2.13) [25].

6. Тривимірна графіка (3D): комплекс методів та інструментів, спрямованих на зображення об'ємних об'єктів на площині екрана чи аркуша друкованої продукції. Цей підхід широко використовується в різних галузях, зокрема в архітектурній візуалізації, кінематографі, телебаченні, комп'ютерних іграх, науці та промисловості (Рис. Б 2.14).

В якості прикладу робіт ілюстраторів книжок для виконання практичної частини кваліфікаційної роботи були обрані Анатолій Базилевич, Кость Лавро та Георгій Якутович. Їх творчі шляхи відрізняються, але завжди залишаються привабливими для шанувальників мистецтва. Вивчаючи історію та біографії цих

митців, можна спостерігати за еволюцією творчого бачення та стилю графічних робіт. Аналізуючи фактори, що вплинули на обрання ними того чи іншого творчого шляху, можна розкрити унікальність кожного художника та зрозуміти, як вони переживають зміни в своєму мистецькому вираженні. Дослідження розвитку їх кар'єр може розкрити, які чинники вплинули на вибір конкретного творчого напрямку, а також дозволяє заглибитися в таємниці "життя ілюстратора".

Анатолій Базилевич відзначився творенням численних циклів малюнків, в яких він інтерпретував образи класичної та української літератури з глибоким розумінням стилю письменників. Серед його ключових творів - ілюстрації та художнє оформлення до різноманітних літературних творів, таких як "Пригоди бравого вояка Швейка" Я. Гашека, "Пан Халявський" Г. Квітки-Основ'яненка, "Тихий Дон" М. Шолохова, "Співомовки" С. Руданського, "Абу-Касимові капці" І. Франка, "Малий кобзар" Т. Шевченка, "Українські народні казки", "Кайдашева сім'я" І. Нечуя-Левицького, а також ілюстрації до "Енеїди" І. Котляревського, які були випущені видавництвом "Дніпро" у 1968 році, ставши важливою культурною подією в Україні (Рис. Б 2.15).

Характерною рисою творчості Базилевича є природне почуття гумору, що виявляється у вмілому використанні фольклорних елементів. Гумор у його творах переплітається з сатирою, іронією, шаржем, а сміх виступає в якості гострої викривальної зброї. Крім того, художник вдається до ліричних та епічних тем.

Малюнок Анатолія Базилевича вражає своєю легкістю, невимушеністю, гнучкістю та точністю. Він вдало використовує реалістичні методи, які дозволяють йому виразно передавати людські постаті в різноманітних положеннях та ракурсах, а обличчя відтворює в дрібних деталях міміки. Гострота малюнка додає психологічної виразності образам, що робить ілюстрації Базилевича особливо привабливими.

Аналізуючи творчість Базилевича, можна відзначити його традиційний підхід до графіки, де він використовує плями, штрихи та інші засоби для

виразності образів. Його образи є живими, наповненими емоцією та унікальною історією, а основною темою його ілюстрацій є козацькі мотиви, "козаки – як лицарі" та національний колорит.

Твори Костя Лавра вражають українським колоритом, що виявляється вже на перший погляд, а час від часу його навіть називають митцем із козацькою душею. Образи козаків та пов'язані з ними теми відображаються в його творчості як одні з улюблених, і у сучасному українському образотворчому мистецтві, ймовірно, важко знайти конкурентів.

Митець проілюстрував десятки книг, які вийшли не лише в Україні, серед них "100 найкращих українських народних казок" (томи 1, 2), "Ніч перед Різдом" М. Гоголя, "Різдвяна рукавичка", "Пан Коцький", "Улюблені вірші", "100 КАЗОК", "Козак Петро Мамарига" (видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛАМА-ГА»), "Дитяча Євангелія", "Карнавал" (видавництво «Каліграм», Швейцарія), "Різдво Великого Вовка" (видавництво «Баярд-прес», Франція) та інші.

Кость Лавро володіє природним талантом, який сприяє створенню казкового світу, де діти відчують себе комфортно. Відзначається відсутністю різких форм, яскравістю малюнків, цікавою стилізацією та деталізацією, що стають характерними особливостями його ілюстрацій (Рис. Б 2.16).

Георгій Якутович – це митець, який не лише відтворює образи, але й створює власний світ, наповнений глибоким змістом і теплом, яке притаманне творчості, насиченої культурною спадщиною та національною ідентичністю.

Георгій Якутович визнаний художник у галузі книжкової та станкової графіки. Його вагомий внесок у ілюстрації до творів української класичної літератури, таких як "Фата Моргана" Михайла Коцюбинського (1958), "Ярослав Мудрий" і "Свіччине весілля" Івана Кочерги (1962), "Козак Голота" Марії Пригари (1966), "Захар Беркут" Івана Франка (1972), "Кленові листки" Василя Стефаника, "Повість про Ігорів похід" (1977), "Слово минулих літ" (1981), вражає своєю глибокою просторовою концепцією. В його роботах світло та тінь відіграють ключову роль, додаючи їм виразності та глибини [24].

Якутович вивчав та аналізував українську народну гравюру та мистецтво,

використовуючи їх виразні засоби у власній станковій графіці. У своїх роботах Якутович використовує виразні засоби світла та тіні, створюючи магію простору та глибини. Кожна ілюстрація відзначається просторовою концепцією, де тінь та світло грають ключову роль у передачі настрою та емоцій образів.

Ілюстрації Якутовича вражають монументальністю, а його вплив на кінематограф проявився у співпраці над фільмом “Тіні забутих предків”, де він сприяв створенню реалістичних образів та збереженню автентичності народної культури (Рис. Б 2.17) [16].

Вирішуючи практичну частину кваліфікаційної роботи, а саме створення повного комплексу книжкового оформлення поетичної збірки, головними завданнями були: композиційно правильно відобразити поетичну сутність тексту, передати емоційний стан, відкрити читачеві нові варіанти тлумачення віршів, обрати техніку виконання робіт, підібрати шрифти, оформити обкладинку та розгортки, розробити ілюстрації.

Вибір чорно-білої графіки як основної техніки для створення ілюстрацій до збірки Василя Симоненка "Земне тяжіння" виправдовується декількома чинниками. По-перше, чорно-біла графіка створює високий ступінь контрасту між світлом та тінню, що допомагає виділити головні деталі і створити глибокий візуальний ефект. В цьому випадку, чорно-біла графіка може втілювати емоційний спектр поетичних рядків, допомагаючи читачеві краще відчутти їхню суть [18].

По-друге, чорно-біла графіка створює інтимну та меланхолійну атмосферу, яка властива багатьом віршам Симоненка. Ця техніка дозволяє підкреслити індивідуальний стиль і особливість кожного вірша, виражаючи відчуття ліричності та внутрішнього світу автора.

Додавання елементів колажу та текстур до ілюстрацій допомагає створити багатий візуальний шар. Вони можуть символізувати конкретні образи чи відтворювати абстрактні почуття та емоції, які виражені у віршах. Використання колажу додає глибину та складність ілюстраціям, розширюючи їхню інтерпретацію.

Комп'ютерна обробка ілюстрацій має численні переваги. Вона дозволяє деталізувати та покращувати кожну лінію та тінь, підсилюючи виразність образів. Також комп'ютер дозволяє легко коригувати помилки та додавати різноманітні текстурні ефекти. Такий підхід обґрунтовується потребою в сучасному художньому виразі та відповідає поетичній спадщині Василя Симоненка, роблячи його твори ближчими та зрозумілими для сучасної аудиторії [44].

2.3. Обґрунтування ідеї та послідовне виконання роботи в матеріалі

Для реалізації практичної роботи кваліфікаційної роботи було обрано поетичну збірку відомого українського автора-шістдесятника Василя Симоненка «Земне тяжіння». Ця збірка є досить великою за обсягом, що нараховує 66 ліричних композицій, які відображають авторський погляд на різноманітні аспекти життя, любові, соціальних питань та філософських роздумів. Завдяки цьому, розробка комплексу книжкового оформлення дозволяє повноцінно реалізувати сили художника-ілюстратора.

Вибір поетичних творів Симоненка був також обумовлений їх великою поетичною цінністю та актуальністю для сучасного читача, адже на даний момент українська література та автори мають тенденцію популяризуватись, як в Україні так і світі. Таким чином, популярний автор може бути основою для практичного втілення художнього твору.

У сучасному світі книги не лише засіб поширення інформації, але й об'єкт мистецтва, що поєднує в собі текст та образ. Книжкове оформлення відіграє важливу роль у привертанні читачів, викликає емоції та допомагає краще розуміти текст. У цій частині кваліфікаційної роботи розглянуто процес створення повного комплексу книжкового оформлення для поетичної збірки Василя Симоненка "Земне тяжіння".

1. Перший етап створення комплексу книжкового оформлення - вибір поетичної збірки, яку необхідно ілюструвати та оформити. У даному випадку

було обрано поетичну збірку Василя Симоненка "Земне тяжіння".

Василь Симоненко - видатний український поет, який активно творив у другій половині 20-го століття. Його творчість насичена високими поетичними здібностями, яскравими образами та глибоким філософським поглядом на світ.

Символіка природи, пошуки внутрішнього розвитку, роздуми про буття та сенс життя - це лише деякі теми, які присутні у творчості Симоненка. Він вміло використовував мовні оберти, щоб передати свої задуми та почуття, дозволяючи читачам відчутти глибину та магію його поезії.

Збірка поезій «Земне тяжіння» є вагомим творчим досягненням великого українського поета-шістдесятника Василя Симоненка, вперше опублікована у 1964 році після його смерті. Видана в київському видавництві «Молодь», вона стала визначальною для постмортального визнання автора, а у 1965 році збірка була представлена на здобуття премії імені Т. Шевченка.

Характерними рисами поезій з цієї збірки є глибока антитеза, витончена іронія, сатира та сарказм, що створюють унікальний стиль Симоненка. Лірика в "Земному тяжінні" вражає своєю адресністю та виразністю висловлення, надаючи творам виразності та насиченості.

Основний акцент у збірці робиться на громадянській ліриці, в якій автор висловлює свою гостру соціальну критику та політичні переконання. Вірші, такі як «Пророцтво 17 року», «Де зараз ви, кати мого народу?», «Земле рідна! Мозок мій світліє», висвітлюють складні реалії часу, в якому жив поет.

Громадянська лірика осмислює тему особистості та гідності людини в умовах суспільних турбулентностей. Вірші «Ти знаєш, що ти — людина», «Люди часто живуть після смерті» підкреслюють важливість гідності та самовизначення особистості.

Інтимна лірика збірки також вражає своєю внутрішньою глибиною та виразністю почуттів. Твори, такі як «Ну скажи — хіба не фантастично», «Я чекав тебе з хмари рожево-ніжної», відображають поетичну майстерність Симоненка у висловленні особистих емоцій та почуттів.

Пейзажна лірика в збірці, як «Впало сонце в вечірню куряву...», «Поет і

природа», та інші, вражає своєю образністю та майстерністю в передачі природничих образів.

Значущим є той факт, що в окремих творах збірки ліричні жанри поєднуються, створюючи нові, унікальні композиції. Поєднання інтимної та громадянської лірики у вірші «Лебеді материнства», пейзажної та інтимної в «Веселому похороні», тощо.

2. Другий етап - аналіз тексту віршів та вибір тих, які будуть ілюстровані. Вибір ілюстрацій здійснювався з урахуванням ключових тем і образів, що присутні у поезії Симоненка. Було обрано 20 віршів, такі як: «Світ який – мереживо казкове!..», «Лебеді материнства», «Ти знаєш, що ти – людина?..», «Україні», «Пророцтво 17-го року», «Герострат», «З вікна», «Чари ночі», «Старість», «Українська мелодія», «Поет і природа», «Берег чекання», «Дотліває холод мій у ватрі...», «Де зараз ви, кати мого народу?..», «Древній, обікрадений народі!..», «Минуле не вернуть...», «Земле рідна!», «Море радості», «Не докорю ніколи і нікому...», «Тиша», стали основою для подальшої роботи.

3. На третьому етапі проаналізовано графічні рішення, обрано стилістику та художній метод ілюстрацій, розпочато ескізування. «Ескізування, або ескіз-фантазія, ескіз-основа. Композиція картини вбирає в себе всі види техніки образотворчого мистецтва. В композиції все має бути підпорядковано головному образному вирішенню твору. Будь-яка задумана композиційна робота завжди несе в собі певні емоційні враження» [5, с.69].

У даному випадку використано чорно-білу графіку, що надає композиції ілюстрацій класичний вигляд. Чорно-біла графіка, в якій використовуються лише два кольори - чорний і білий, має численні переваги у створенні книжкових ілюстрацій [53]:

1. Виразність і контрастність: Чорно-біла графіка дозволяє досягти виразності та сильних контрастів між чорним та білим кольорами. Це робить зображення більш видимим та вони легко сприймаються оком.

2. Деталізація: У чорно-білій графіці можна передати велику кількість деталей.

3. Емоційна виразність: Чорно-біла графіка здатна дуже ефективно передавати емоції та настрої. Завдяки контрастам та грі світла і тіні можна створювати різні настрої, від ліричних до драматичних.

4. Зниження витрат на друк: Книги з чорно-білими ілюстраціями зазвичай друкуються за менші витрати порівняно з кольоровими виданнями, що робить їх більш доступними для видавців та читачів.

5. Спадкоємність: Чорно-біла графіка має багатий спадок у мистецтві, що дозволяє художникам відтворювати різноманітні стилі та традиції, інколи надаючи роботам антураж ретро чи класичної естетики.

Крім того, в процесі створення ілюстрацій використовувалися елементи колажу, різні текстури для створення виразних образів та комп'ютерна графіка [36].

4. Четвертий етап - створення 20-ти різноманітних ілюстрацій. Використовуючи графічні програми, а саме Adobe Photoshop та Adobe Illustrator, було створено чорно-білі ілюстрації, які передавали образи та атмосферу кожного вірша. Малюнки та ескізи для визначення композиції, моменту зображення та загальної настрою ілюстрацій включали експерименти з формами, тонами та світлом. Текстури та колажі були використані для створення додаткових шарів значень та глибини в ілюстраціях (Рис. Б 2.18).

5. П'ятий етап - оформлення обкладинки, титульної сторінки та розгорток. Обкладинка має велике значення, оскільки вона є першим, з чим читач зустрічається. Для оформлення обкладинки, титульної сторінки та розгорток поетичної збірки "Земне тяжіння" було використано чорно-білу графіку та елементи колажу, що відображають ключові мотиви та ідеї поезії Василя Симоненка.

Основний склад обкладинки: колірний гамма обкладинки чорно-біла, стримана, основний акцент спрямований на графічну складову. На першій і головній сторінці розташовані два текстових блоки, а саме назва і автор, які грають роль залучення уваги читача. Була підібрана така шрифтова пара як Ermilov Bold та Lato SemiBold. Ці шрифти на контрасті гарнітур передають

стриманий настрій видання. На другій частині обкладинки розміщений текстовий блок, що описує саму збірку віршів.

В графічній основі стилізоване зображення Землі, з додаванням символічних об'єктів, що асоціюються із темами природи, мрій, тяжіння до духовного. Також використана текстура порваного паперу, що створює ілюзію хмарного неба. Такий підхід до оформлення обкладинки передає основну ідею збірки та створить відповідний настрій для читача (Рис. Б 2.19).

Титульна сторінка: виконана в строгому стилі з використанням чорно-білої графіки. Вона містить назву збірки "Земне тяжіння" та ім'я автора Василя Симоненка у шрифті *Ermilov Bold*, що привертає увагу читача. Також тут розміщені відомості про дизайнера книжкового оформлення, рік видання, фотографія Василя Симоненка та цитата, яка влучно описує суть поетичної збірки, використаний шрифт: *Caveat*. Фон титульної сторінки прикрашений лаконічними геометричними рослинними орнаментами, які відображатимуть тему природи та життя, що є основними у творчості Симоненка.

Розгортки з віршами: виконані у мінімалістичному стилі, де основна увага спрямована на поетичний текст. Використання простого шрифту *Lato SemiBold* забезпечує зручність читання (Рис. Б 2.20).

Ілюстрації, які супроводжують вірші, виконані в чорно-білій гамі та мають мінімалістичний стиль. Їх завдання – підкреслити ілюстративний аспект поетичного тексту та викликати відчуття настрою, але не відволікати увагу від самого вірша.

Відстань між рядками та полів повинна обрана таким чином, щоб текст був зручним для читання.

При оформленні розгорток враховані структура та композиція віршів, таким чином ілюстрації розміщуються на сторінках так, щоб вони гармонійно доповнювали поезію та підкреслювали її сенс.

Висновки до розділу 2

У даному розділі кваліфікаційної роботи було детально розглянуто процес створення комплексу книжкового оформлення та ілюстрацій для книги.

Ознайомлення з техніками створення ілюстрацій було важливою частиною розділу, де були розглянуті різні методи та інструменти, що використовуються при створенні ілюстрацій для книг.

Класифікація ілюстрацій допомогла впорядкувати різноманітні види графічних зображень, які використовуються в книжковому оформленні, і надала зрозумілість при виборі правильного типу ілюстрацій для конкретного видання.

Створення повного комплексу книжкового оформлення до поетичної збірки Василя Симоненка "Земне тяжіння" в чорно-білій графіці, за допомогою графічних редакторів з елементами колажу та використанням текстур, вимагало не лише творчості, але і глибокого розуміння поезії автора. Чорно-біла графіка, текстури та колажі були використані для створення виразних та емоційно насичених ілюстрацій, які доповнюють поезію та роблять її більш доступною для читачів.

За особисто складеним планом були розроблені такі складові книжкового оформлення як: концепція, образно-графічна складова, формат, текстова частина, а також зовнішнє середовище.

Кожна складова книжкового оформлення була детально опрацьована, з метою підтримки загального авторського стилю, думки, графічного і композиційного рішення. Такий комплексний підхід до книжкового оформлення дозволяє поглибити розуміння та сприйняття поетичних творів, роблячи книгу витвором графічного мистецтва.

В цілому, цей розділ дипломної роботи дав читачеві глибоке розуміння процесу створення комплексу книжкового оформлення та ілюстрацій, інформацію про різноманітні техніки та класифікації ілюстрацій, а також основні елементи дизайну книги.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ГУРТКА З КНИЖКОВОЇ ГРАФІКИ ТА ІЛЮСТРАЦІЇ

3.1. Методична розробка гуртка «Книжкова графіка та ілюстрація» для учнів середніх класів загальноосвітніх навчальних закладів. Завдання та мета гуртка

Концепція розвитку гуртка "Книжкова графіка та ілюстрація" має на меті надання можливості учням спробувати себе в графічному мистецтві, ознайомити їх з основами створення книжкових ілюстрацій та відкрити шляхи для розвитку їхньої творчості.

Головною метою гуртка є створення умов для розвитку образотворчого мислення та індивідуальної творчості учнів, а також надання їм можливості оволодіти практичними навичками створення книжкових ілюстрацій. Гурток сприяє розвитку естетичного смаку, підвищенню обізнаності у галузі мистецтва та літератури, а також сприяє розширенню горизонтів учнів через творчу самореалізацію.

Основні завдання гуртка включають наступне:

- розширення художнього кругозору;
- розвиток своєї індивідуальності;
- розвиток конструктивного мислення;
- поглиблене вивчення основ книжкової графіки та її застосування у створенні книжкових ілюстрацій;
- розкриття творчого потенціалу учнів у графічному мистецтві, стимулювання їхнього творчого мислення та уяви;
- ознайомлення з історією та сучасними тенденціями у сфері книжкового оформлення та ілюстрації;
- викладання технічних аспектів роботи з різними графічними матеріалами та програмами [57,58,59].

Учні повинні знати:

- історичні відомості про методи та техніки створення книжкової графіки;

- матеріали, інструменти, що використовують під час малювання;
- технологію роботи з матеріалами для малювання;
- різні техніки створення ілюстрацій;
- санітарно-гігієнічні вимоги, правила безпеки праці й організації робочого місця.

Учні повинні вміти:

- організовувати робоче місце;
- добирати матеріали для створення ілюстрацій;
- створювати графічні та роботи фарбами за зразком;
- малювати власні творчі композиції;
- дотримуватися правил безпеки праці й санітарно-гігієнічних вимог.

Загальні рекомендації для концепції розвитку гуртка включають у себе збалансоване поєднання теоретичного навчання та практичних занять, підбір творчих завдань, які враховують індивідуальні особливості та інтереси учнів, а також постійний моніторинг й оцінку результатів для визначення рівня кожного учасника гуртка. Такий підхід дозволяє досягти найкращих результатів у розвитку творчого потенціалу учнів та підготовці їх до подальшого вивчення графічного мистецтва та ілюстрації [17].

Учбовий план передбачає 70 академічну годину, із яких 9 академічних годин відведені на теоретичне навчання, а 61 - на практичні заняття. Завершальним етапом є перегляд, під час якого учні мають можливість обмінятися досвідом та порадами, а також оглянути роботи одне одного, отримавши від керівника гуртка рекомендації для подальшого розвитку.

3.2. Розробка плану-конспекту уроку гуртка «Книжкова графіка та ілюстрація»

В сучасному освітньому середовищі невід'ємною частиною навчання стає не лише освоєння теоретичних знань, але й впровадження учнів у творчий процес. Один із інструментів для досягнення цієї мети – організація гуртків.

Розглядаючи навчально-тематичний план гуртка "Книжкова графіка та ілюстрація" з точки зору викладання та реалізації у навчальних закладах, можна визначити ряд ключових аспектів.

1. Перш за все, гурток спрямований на розвиток творчих навичок учнів, а також на поєднання теорії і практики в контексті книжкової графіки. Тематичні блоки, які включають в себе ознайомлення з історією книжкової графіки, вивчення технічних аспектів створення ілюстрацій, аналіз сучасних тенденцій, надають учням змогу збагатити свій теоретичний багаж та впроваджувати отримані знання в творчий процес [20].

2. Засіб педагогічної реалізації такого гуртка – це майстер-класи та практичні заняття, де учасники можуть застосовувати вивчені методи та техніки на практиці. Спрямовані на розвиток технічних навичок, ці заняття допомагають перетворювати теоретичні знання у власні твори, розкриваючи креативний потенціал кожного учасника.

3. Графіка та ілюстрації часто пов'язані із літературою та культурними творами. Учасники гуртка отримують можливість вивчати різні твори та культурні аспекти через образи та ілюстрації, що розширить їхнє розуміння світу.

4. Робота у гуртку передбачає співпрацю та обмін ідеями між учасниками. Це сприяє розвитку комунікативних навичок, вміння висловлювати свої думки та приймати конструктивну критику.

5. Окрім того, гурток розглядає сучасні тенденції та інноваційні аспекти у книжковій графіці. Це важливо, оскільки дозволяє учням бути в курсі останніх досягнень у сфері художнього мистецтва та ілюстрації. Такий підхід стимулює творчу активність та розширює горизонти учнів [53].

6. Проектна діяльність, спрямована на створення дизайну обкладинок, розгорток, інших внутрішніх елементів книжкового оформлення та участь у виставках, дозволяє учасникам гуртка реалізувати свої ідеї та поділитися творчими досягненнями з іншими.

7. В заключення, гурток "Книжкова графіка та ілюстрація"

визначається не лише як інструмент для навчання технічних аспектів створення ілюстрацій, але і як площадка для розвитку творчого потенціалу та формування художньої самоідентичності учасників. Реалізація такого плану допомагає виховати нове покоління митців, які будуть глибоко розуміти ілюстративне мистецтво та здатні ефективно застосовувати його в практиці.

Навчально-тематичний план розроблений в ході роботи над гуртком «Книжкова графіка та ілюстрація» подано у таблиці В.1 для зручності сприйняття. Зміст роботи гуртка подано у таблиці В.2

Розробка плану-конспекту уроку № 4.1

Виконання трафаретної ілюстрації персонажа/рослини/тварини до книги за вибором учня

Відповідно до змісту роботи гуртка з «Книжкової графіки та ілюстрації», був розроблений план-конспект уроку з виконання трафаретної ілюстрації. Цей урок дає можливість повноцінно ознайомитись з ідеєю гуртка, теорією, що пов'язана з книжковим оформленням, графікою та нетрадиційними техніками створення ілюстрацій. Цей урок дозволяє учням реалізувати свою творчість, вивчити нові техніки та виготовити щось особливе.

Дата: _____

Тема: Книжкова графіка. Нетрадиційні методи створення ілюстрацій. Трафаретна ілюстрація персонажа/рослини/тварини до книги за вибором учня (Рис. В 3.1).

Мета: формувати уявлення учнів про книжкову графіку; історію розвитку, види, техніки та жанри книжкової ілюстрації. Ознайомлення з різними видами трафаретів, технологічним процесом нанесення малюнку на поверхню та його фарбування.

- **Виховний аспект:** заохочення та розвиток творчого підходу до вирішення завдань; виховання індивідуальності та самовираження через мистецтво; сприяння формуванню естетичного; дотримування охайності, під час виконання композицій.

- **Освітній аспект:** ознайомлення учнів з різними видами графіки та ілюстрацій; вивчення технік та прийомів створення трафаретної ілюстрації; формування умінь учнів передавати фактуру графічними засобами.

- **Розвивальний аспект:** розвиток моторики та координації рухів при виготовленні трафарету; сприяння розвитку художніх та творчих здібностей учнів; зміцнення здатності до самостійного вибору та вирішення завдань.

Обладнання: приклади графічних творів виконаних в стилі трафарету, аркуші паперу для малювання, картон для трафарету, ножиці, клей, гуаш, олівці, акварель, маркери.

Тип уроку: комбінований.

Форма заняття: малювання за темою.

Методи та засоби роботи:

1. Словесні: Пояснення: вчитель роз'яснює основні поняття та кроки створення трафарету та ілюстрації; знайомство із завданням та технікою роботи. Обговорення: групові обговорення вибору теми та кольорового вибору; заохочення обміну ідеями та враженнями. Інструкції: чіткі та конкретні інструкції щодо створення трафарету та ілюстрації.

2. Наочні: Демонстрація: візуальний показ вчителя процесу створення трафарету та ілюстрації; демонстрація різних технік та варіантів оформлення. Презентація: використання слайдів або ілюстрацій для надання прикладів та натхнення; презентація робіт відомих художників або ілюстраторів.

3. Практичні: Виготовлення трафарету: практичний етап виготовлення трафарету з використанням картону та інших матеріалів. Малювання ілюстрації: робота учнів з власним трафаретом для створення ілюстрації; застосування різних технік та матеріалів.

Види мистецтв, що інтегрують на уроці: живопис, графіка.

Хід уроку

1. Організація класу.

Налаштування на урок, підготовка місця роботи та матеріалів.

2. Активізація уваги учнів та актуалізація знань.

- Шановні учні!

Сьогодні наш урок наповнений магією творчості та мистецтва. Ми вирушимо у захопливу подорож у світ ілюстрацій, де кожен з вас стане справжнім художником свого власного світу. Сьогоднішнє завдання — виготовити трафаретну ілюстрацію до книги, яка зачаровує вас, буде не лише творчим викликом, але і можливістю висловити свої думки та почуття через образи та кольори.

Повідомлення теми та мети уроку.

Усне опитування попереднього матеріалу:

- Які художні засоби виразності знають учні (лінія, крапка, пляма);

- Що таке композиція («композиція (від лат. сполучення, зв'язування) - це побудова, взаємозв'язок частин, які забезпечують цілісність зображення і відповідно образно-змістовну цілісність, наприклад, при виявленні змісту, ідеї твору» [57, с.338]);

- Які види графіки в залежності від техніки виконання знають учні (лінійна – основну роль відіграє лінія; силуетна – основну роль відіграє силует об'єктів; тонова – основну роль відіграє тон; світлотіньова – основну роль відіграє розмежування світла та тіні.).

3. Вивчення нового матеріалу.

Розповідь учителя з демонструванням прикладів книжкової ілюстрації та графічних робіт, що виконані в трафаретній техніці.

— **Що вам відомо про мистецтво графіки? (засоби вираження, матеріали та техніки, види)**

Одним із видів образотворчого мистецтва є графіка. У перекладі з грецької цей термін означає «пишу», «креслю». Графіка включає малюнок, виконаний олівцем, пензлем, вуглиною на папері, або друковані художні твори (Рис. В 3.2).

Графіка поділяється на такі різновиди:

- станкова — твори, що мають самостійний характер;
- прикладна: книжкова та газетно-журнальна;
- плакатна (Рис. В 3.3);

- промислова;
- архітектурна.

— Які елементи збагачують книгу? (обкладинка, текст, ілюстрації)

Книжкова графіка - це сфера мистецтва, яка поєднує в собі графічне мистецтво та видавничу справу. Вона включає в себе створення ілюстрацій для книг, оформлення обкладинок та роботу з текстом на сторінках книги. Книжкова графіка сприяє візуальному представленню тексту, робить книгу більш доступною та цікавою для читача [35].

— Як називається малюнок у книзі? (книжкова ілюстрація)

Ілюстрація - це зображення, яке супроводжує текст, надаючи йому візуальну інтерпретацію та допомагаючи читачу краще розуміти зміст. Ілюстрації можуть бути створені різними методами, включаючи малюнок, графіку, фотографію, колаж та інші техніки. Це важливий елемент книжкової графіки, оскільки він допомагає читачеві візуалізувати події, персонажів та атмосферу оповідання. Ілюстрація в книзі допомагає читачеві зрозуміти зміст літературного твору. Ілюстрація може бути на одній сторінці або в розвороті (дві суміжні сторінки, оформлені як єдине ціле).

Книжкова графіка та ілюстрація мають безліч видів та стилів. Основні види включають:

1. **Ілюстрації-зображення персонажів:** Цей вид ілюстрацій допомагає читачеві краще уявити собі героїв оповідання або роману. Вони можуть бути детальними портретами персонажів або скетчами, що передають їхні основні риси та настрій (Рис. В 3.4).

2. **Ілюстрації-сцени:** Ці ілюстрації відтворюють ключові сцени або події з тексту. Вони допомагають читачеві відчувати атмосферу та динаміку оповідання, а також легше розуміти сюжет (Рис. В 3.5).

3. **Декоративні ілюстрації:** Цей вид ілюстрацій призначений для оформлення книги та створення атмосфери. Вони можуть включати в себе візерунки, рамки, гравюри, буквиці або орнаменти які роблять книгу більш привабливою та естетичною (Рис. В 3.6).

4. **Ілюстрації для дитячої літератури:** Ці ілюстрації спеціально створені для дитячих книг і мають яскраві кольори, милі персонажі та веселий стиль, щоб привернути увагу маленьких читачів (Рис. В 3.7).

Історія книжкової графіки та ілюстрації має багатий шлях розвитку. Середньовічні рукописи вже містили ілюстрації, які допомагали читачам зрозуміти текст. Проте справжній підйом книжкової графіки настав після винайдення друку.

У 20 столітті книжкова графіка пережила революцію з появою сучасних видавництв та дизайну обкладинок. З цього часу художники відчують велику свободу у виразі своєї творчості та можуть вибирати різні стилі для ілюстрацій [50].

Сучасні тенденції розвитку включають в себе використання нових технологій для створення ілюстрацій, таких як графічні планшети та програми для малювання.

Нетрадиційний метод малювання - це спосіб створення нового, оригінального твору мистецтва, в якому гармонуює все: колір, лінії і сюжет [51].

У сучасному декоруванні використовуються шаблони кількох видів, які дозволяють отримати цікавий результат. Розглянемо варіанти трафаретів, які використовуються в сучасних рішеннях ілюстрацій (Рис. В 3.8):

1. Прості. Їх використовують для нанесення однотонного малюнка. Серед переваг даного типу варто відзначити, що він найкраще підходить для новачків;

2. Складні. Щоб нанести малюнок за допомогою такого трафарету необхідно два і більше тони. Такий варіант більше підходить тим, у кого є досвід роботи в нанесенні трафаретних малюнків.

3. Антитрафарети. Скористатися даним типом для створення незвичайного оформлення може будь-хто. Антитрафарет використовують тоді, коли необхідно зафарбувати весь простір, крім самого малюнка.

4. Виконання практичного завдання.

- Пофантазуйте і уявіть тварину, рослину або персонажа, якого будете малювати.
- Продумайте позу, рухи та зобразіть їх олівцем.
- Пофантазуйте, як зробити цей образ казковим (зміна пропорцій, стилізація тощо).
- Унікаючи маленькі деталі розробіть власний трафарет.
- Виріжте трафарет та розташуйте композицію на аркуші.
- Заповніть фарбою кожен деталь трафарету за допомогою губки як показано на (Рис. В 3.9).

5. Фронтальне опитування.

- Що називають графікою? (у перекладі з грецької цей термін означає «пишу», «креслю»). Графіка включає малюнок, виконаний олівцем, пензлем, вуглиною на папері, або друковані художні твори).
 - Назвіть відомі вам графічні матеріали... (олівці графітні, кольорові та акварельні; пастель, вугілля, сангіна та соус; маркери).
 - Що таке ілюстрація та які бувають види книжкових ілюстрацій? (зображення, яке супроводжує текст, надаючи йому візуальну інтерпретацію та допомагаючи читачу краще розуміти зміст; ілюстрації-символи, зображення персонажів і тд.)
 - Графіка поділяється на такі різновиди... (станкова — твори, що мають самостійний характер; прикладна: книжкова та газетно-журнальна; плакатна; промислова; архітектурна.
 - Назвіть види трафаретного зображення (складні, прості, антитрафарети).

6. Підсумок уроку.

Виставка творчих робіт учнів з аналізом досягнень та допущених помилок.
Обговорення процесу створення та вражень від роботи.

7. Домашнє завдання.

Завершити деталізацію роботи; розробити 1-2 ескізи рослинного мотиву в техніці «трафарет», учні мають підготувати коротку презентацію про свої ескізи та обговорити, чому обрали саме такі об'єкти для трафаретної ілюстрації.

8. Використані джерела:

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. К., 2004.
2. Пометун О., Пироженко. Л. Інтерактивні технології навчання: Теорія, досвід: метод, посіб., 2002.
3. Чен Н.В. Нетрадиційні техніки зображення: Навчально-методичний посібник. Х., 2007.

Висновки до розділу 3

Знайомство з поняттями «книжкова графіка» та «ілюстрація» допомагає краще розуміти сутність мистецтва книги та її важливу роль у нашому суспільстві. Книжкова графіка та ілюстрація - це мистецтво, яке поєднує в собі слово та зображення, створюючи унікальні витвори мистецтва.

Організація гуртка передбачає створення сприятливого середовища для творчості та самовираження. Розробка навчально-тематичного плану, який враховує різноманітність та індивідуальні особливості учасників гуртка, допомагає забезпечити цю сприятливу атмосферу.

Також, під час вивчення теми, виокремлено важливі аспекти використання сучасних технологій та технік в процесі створення книжкової ілюстрації. Це розширює можливості гуртка та впливає на підвищення креативності учасників.

Розвиток гуртка «Книжкова графіка та ілюстрація» для учнів середніх класів загальноосвітніх навчальних закладів передбачає комплексну підготовку учнів у галузі графічного мистецтва, концентруючи увагу на створенні книжкових ілюстрацій.

Рекомендації для подальшого розвитку гуртка включають удосконалення навчально-методичної бази, залучення досвідчених викладачів та художників

для проведення майстер-класів, а також сприяння участі учнів у конкурсах та виставках ілюстрацій. Важливо надати можливість учням реалізувати свій потенціал у галузі графічного мистецтва та розвивати їх таланти.

Отже, концепція розвитку гуртка «Книжкова графіка та ілюстрація» має на меті формування високоосвічених та креативних молодих художників, готових до використання своїх навичок у мистецькій практиці та подальшому професійному зростанні в галузі графічного мистецтва та ілюстрації.

Розробка навчально-тематичного плану, змісту роботи та плану-конспекту уроку може бути використана як методичним матеріал для вчителів, вихователів та студентів, в організації навчального процесу гуртків та майстер-класів. Правильно побудований навчальний процес та використання новітніх педагогічних підходів сприяють створенню творчого середовища, де кожен учасник може виявити свій потенціал та реалізувати унікальні ідеї.

ВИСНОВКИ

Магістерська кваліфікаційна робота "Методичні аспекти викладання та створення книжкової ілюстрації" у своїх трьох розділах зосереджується на ключових аспектах розвитку та практичного застосування книжкової ілюстрації в сучасному образотворчому мистецтві.

У першому розділі було проведено глибокий аналіз історії та еволюції книжкової графіки та ілюстрації. Особливу увагу приділено змінам у сприйнятті ролі ілюстрацій у літературному процесі, впливові видатних майстрів цієї галузі, та аналізу сучасних тенденцій у графічному мистецтві, які впливають на створення книжкових ілюстрацій. Цей розділ створює теоретичну основу для подальшого розгляду практичних аспектів книжкової ілюстрації.

Дослідивши фахову літературу та розглянувши ключові вітчизняні та світові тенденції їхнього розвитку від початків до сучасності, можна дійти висновку, що у світовому вимірі, історія книжкової графіки та ілюстрації представляє собою складний ланцюг еволюційних змін, спричинених не лише технологічними вдосконаленням, але й соціокультурними трансформаціями. Аналіз стилів ілюстрацій, характерних для різних епох, надає цікаві висновки щодо зміни художніх підходів та впливу суспільно-культурних тенденцій на книжкове мистецтво.

Ілюстрація, яка виникла у давні часи, з'явилася з численних практичних та культурних причин, а саме:

1. Комунікація без слів: у ранніх етапах розвитку людської цивілізації, коли писемність була обмеженою, ілюстрації стали ефективним засобом передачі інформації та ідей.
2. Декоративна та релігійна функції: у різних культурах ілюстрації використовувалися для прикрашання рукописів, створення ікон та фресок. Вони не лише відображали релігійні сцени, але і виконували декоративні функції, надаючи творам естетичний вигляд.
3. Освітня мета: ілюстрації використовувалися для освітніх цілей,

особливо в дитячих книгах. Зображення допомагали дітям розуміти текст, розвивати мовлення та розширювати знання про світ.

4. Стимулювання уяви: ілюстрації допомагають стимулювати уяву читача, дозволяючи йому відтворити образи та події, описані в тексті. Вони сприяють глибшому зануренню читача у світ твору.

5. Покращення емоційного враження: зображення можуть виражати емоції, що додає глибину та інтенсивність враження від читання.

6. Розвиток друкованої преси: з появою друкованої преси і технологій друку ілюстрації стали невід'ємною частиною книг, газет, журналів та інших видань. Вони допомагають привертати увагу читача і стали важливим елементом графічного дизайну.

Український внесок у розвиток книжкової графіки має свої особливості, визначені історичними та культурними впливами. Від барокових ілюстрацій до національного відродження у XIX столітті та подальшого розвитку в умовах модернізації, українська книжкова ілюстрація зберегла свою унікальність і виразність.

Сучасні тенденції в цій галузі стверджують важливість ілюстраційного мистецтва в епоху цифрових технологій. Використання новітніх технік і технологій відкриває безмежні можливості для творчості та взаємодії з читачем. Також, спостерігається тенденція до поєднання різноманітних стилів та експериментів із формою.

Функції ілюстрацій у літературі визначаються їхнім внеском у процес сприйняття творів та взаємодію з текстом, що виражається через наступні аспекти:

1. Візуалізація тексту: однією з основних функцій ілюстрацій є візуалізація тексту, перетворення абстрактних ідей та образів на конкретні зображення. Це дозволяє читачеві більш повно відчувати атмосферу твору та легше сприймати події.

2. Доповнення сюжету: ілюстрації можуть доповнювати сюжет та надавати додатковий контекст до подій, що описані в тексті. Це розширює

розуміння читача і дозволяє йому глибше відчувати емоційний тон твору.

3. Створення атмосфери та настрою: зображення, що супроводжують текст, мають потужний вплив на створення атмосфери та настрою твору. Вони можуть передавати емоції, викликати відчуття та впливати на загальний тон літературного произведения.

4. Підсилення виражальності тексту: ілюстрації можуть підсилити виражальні засоби тексту, вказуючи на ключові моменти чи надавати додаткову інтерпретацію концепції автора.

5. Привертання уваги читача: ілюстрації є ефективним засобом привертання уваги читача, особливо в контексті дитячої літератури. Кольорові та цікаві зображення можуть стати ключовим чинником, що стимулює читання та взаємодію з твором.

У другому розділі подано послідовний опис створення комплексу книжкового оформлення до поетичної збірки Василя Симоненка "Земне тяжіння". Здійснено детальний аналіз процесу ілюстрування віршів, розглянуто вибір техніки та обґрунтування естетичних рішень. Цей розділ вирішує конкретні завдання з практичного застосування та втілення отриманих теоретичних знань у творчий процес. Результатом є вдале поєднання графічних технік та художніх прийомів для досягнення естетичного та виразного відображення поетичного змісту.

Основні елементи книжкового оформлення, такі як обкладинка, титульна сторінка, розгортки з віршами та ілюстраціями, виявились важливими компонентами, що взаємодіють для створення цільового естетичного враження та забезпечення зручності читання.

Техніки створення книжкових ілюстрацій виявили широкий спектр можливостей для художника. Використання сучасних графічних редакторів, елементів колажу та текстур дозволяє створити унікальні та виразні ілюстрації, які доповнюють текст збірки та поглиблюють враження від читання.

Поетапне виконання комплексу книжкового оформлення передбачає систематичний підхід до завдань, що включає в себе аналіз твору, вибір

стилістичних рішень, попередню розробку концепції, ескізування ілюстрацій, остаточне їх втілення та інтеграцію з дизайном книги.

Важливо наголосити, що успішне книжкове оформлення вимагає не лише художнього та графічного таланту, але і вміння розуміти контекст та особливості твору. Такий підхід сприяє створенню цілісного та естетично вишуканого видання, яке здатне збагатити враження від літературного шедевра.

У третьому розділі розглянуто розробку навчально-тематичного плану для гуртка з книжкової графіки та ілюстрації для учнів середніх класів. Визначено завдання та мету гуртка, охарактеризовано практичні вправи, необхідні для розвитку учнівських творчих здібностей у галузі книжкової ілюстрації

Мета гуртка включає в себе не лише ознайомлення учнів із засобами виразності графічного мистецтва, але й створення передумов для розвитку їх художнього мислення, уяви та творчих навичок. Завдання гуртка спрямовані на формування в учасників як самостійних, творчих особистостей з особливим уявленням про естетичність та композиційність.

Основною метою такого гуртка є сприяння розвитку творчих навичок, обмін досвідом та створення унікальних ілюстрацій для літературних творів. Використовуючи план гуртка як навчально-методичний посібник, можна організовувати: майстер-класи та практичні заняття, проекти книжкового оформлення, виставки та проекти для спільноти, зустрічі з фахівцями.

Навчально-тематичний план гуртка ретельно розроблений, враховуючи не лише практичні навички роботи з графічними техніками, а й теоретичні аспекти, що сприяють розумінню розвитку книжкової графіки як мистецької галузі. Програма гуртка містить в собі елементи історії мистецтва, вивчення робіт визначних художників, а також знайомство з різноманітними стилістичними напрямками.

Загальна структура гуртка та зміст його програми створюють умови для комплексного розвитку учнів, враховуючи їхні індивідуальні особливості та інтереси. Глибокий аналіз та ретельне планування педагогічного процесу гуртка "Книжкова графіка та ілюстрація" сприяють створенню ефективної та

високоякісної освітньої платформи для учнів.

В цілому, робота надає повний обсяг теоретичних та практичних аспектів книжкової ілюстрації, які сприяють розумінню та впровадженню цього мистецтва у навчальний процес, розвитку творчих здібностей та підготовці майбутніх художників-ілюстраторів.

Таким чином, робота з книжковою графікою та ілюстрацією, вивчення її історії та сучасних тенденцій, а також застосування сучасних технологій у творчому процесі є актуальними завданнями для сучасного митця та педагога. Отримані результати дослідження можуть слугувати основою для розробки педагогічних програм та покращення методик викладання книжкової ілюстрації.

Дана робота має значення для вчителів образотворчого мистецтва та дизайну, студентів мистецьких факультетів, а також тих, хто цікавиться сучасними тенденціями у галузі графічного мистецтва. Розроблений комплекс книжкового оформлення до поетичної збірки сприяє практичному втіленню отриманих знань та вмінь у сфері графічного мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. Мистецтво другої половини 1950-х–1980-х років. Графіка. Історія українського мистецтва : у 5 т. /голов. ред. Г. Скрипник; НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2006-2011. 1047 с.
2. Андреев М.П. Сюжетний показчик українських народних казок /Біла Церква: ЗНУ, 2015. 187 с.
3. Белічко Н. Ю. Українська книжкова графіка 50–70-х років ХХ ст. /Рукописна та книжкова спадщина України, 2003. 126-141 с.
4. Берлач О. П., Галькун Т.Д., Тарасюк І. І. “Малярські техніки, методи і прийоми в станковому живопису” /Методичні рекомендації для студентів спеціальності Образотворче мистецтво”. Луцьк, 2017. 68 с.
5. Брижата І. Г. Методичні аспекти роботи над кваліфікаційним твором майбутніх вчителів образотворчого мистецтва [композиція] / Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць / Кривий Ріг, 2009. Вип. 26 : Мистецька освіта в Україні (теорія, методи, технології). 67-71с. Електронна версія: <https://journal.kdpu.edu.ua/ped/article/view/6991> (дата звернення 22.10.2023)
6. Валуєнко Б. В. Архітектура книги /Київ: Мистецтво, 1976. 210 с.
7. Гладун О. Д. Харківська школа графіки (друга половина ХХ століття) : дис. канд. мистецтвознавства: 17.00.05 /Харківська держ. академія дизайну і мистецтв. Харків : ХДАДМ, 2005. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.disslib.org/kharkivska-shkola-hrafiyu.html> (дата звернення: 23.10.2023)
8. Графіка. Енциклопедія сучасної України. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=26851 (дата звернення: 23.10.2023)
9. Давиденко Л. Засоби художньої виразності у книжковій графіці: традиції та інновації / Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. 2014. 115-118 с.
10. Дорош А.Ю., Костюк С.П., Крушельницька Л.І. Іван Крушельницькій.

Графіка: Альбом-каталог /Львів, 2004. 43с.

11. Енциклопедія Сучасної України. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=13244 (дата звернення: 28.10.2023)

12. Жолтовський П. М. Малюнки Києво-Лаврської іконописної майстерні / Київ : Наукова думка, 1982. 287 с.

13. Зайцева В. Українська книжкова графіка першої третини ХХ століття як об'єкт історико-мистецтвознавчих досліджень /Вісник Львівської національної академії мистецтв, 2018. 245-253 с.

14. Ілюстрація як вид графіки. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://studbooks.net/1027961/kulturologiya/illyustratsiya_grafiki (дата звернення: 28.10.2023)

15. Кириченко І. Журнальне виробництво: історія і сучасність. /Друкарство, 2005. № 4. 14-17 с.

16. Книжкові джерела української біографістики у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Матеріали до бібліографії (2001-2003 рр.) /Нац. Академії Наук України, Нац. б-ка України ім. В.І.Вернадського, Ін-т біографічних досліджень; Укл. Надія Мельник-Любовець, Олег Яценко, К.: Б. в., 2006. 202 с.

17. Красюк І.О. Провідні підходи до методики викладання образотворчого мистецтва: історико-педагогічний контекст /Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. праць. /Полтава, 2015. Вип. 9. 120-130 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eepd_2015_9_1 (дата звернення: 29.10.2023)

18. Куленко М. Я. Авторська накладна графіка /Київ : вид-во КНУБА, 2001. 124 с.

19. Куленко М. Я. Основи графічного дизайну : підручник /Київ : Кондор, 2006. 492 с.

20. Кучер С. Л. Спеціальний малюнок та основи композиції : навч.-метод. посібник / Кривий Ріг : КДПУ, 2017. 234 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/4258> (дата звернення: 29.10.2023)

21. Лагутенко О. Нариси з історії української графіки ХХ століття / Київ :

Грані-Т, 2007. 168 с.

22. Лагутенко О. Українська графіка першої третини ХХ століття / Київ : Грані-Т, 2006. 240 с.

23. Лагутенко О. Українська книжкова графіка першої третини ХХ століття. Стилiстичні особливості художньої мови : монографія / Київ: Політехніка, 2005. 124 с.

24. Ламіна П. Про творчість Георгія Якутовича. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://yagallery.com/digest/gravyuri-georgiya-yakutovicha> (дата звернення: 1.11.2023)

25. Летінен А., Пашковський І. Комп'ютерна графіка / Форум, 2007. 256 с.

26. Логвин. Г. Н. З глибин. Гравюри українських стародруків ХVІ – ХVІІІ ст. / Київ : Дніпро, 1990. 707 с.

27. Максимлюк І. В. Екслібрис Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття / Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство, 2018. Вип. 37. 3-10 с.

28. Максимлюк І. В. Проблема традиції у творчості художників-графіків Івано-Франківщини / Вісник Львівської національної академії мистецтв : наукове видання, 2018. Вип. 36. 247-263 с.

29. Максимлюк І. В. Творчість прикарпатських графіків кінця ХІХ – початку ХХ століття у видавничій галузі / Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство : збірник наукових праць, 2015. № 5. 64-70 с.

30. Мельник О. Комп'ютерна графіка у сучасній книжковій ілюстрації: проблеми техніки та стилю. 2015. № 1, вип. 33. 57-161 с.

31. Низовий М. А. Вступ до книгознавства: Новчальний посібник / Кондор, 2009. 92 с.

32. Овчинніков В. Історія книги: еволюція книжкової структури : навч. посіб / Львів : Світ, 2005. 420 с.

33. Оленіна О. Ю., Чирва О. Ч. Історія та теорія графічного мистецтва. Конспект лекцій / Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 128 с.

34. Плотнікова В. В., Прокопів П. М. Спецкурс: Графіка. Програма навчального курсу та методичні рекомендації до її виконання. Спеціальність 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» / Івано-Франківськ : Вид-во «Сімик», 2018. 21 с.

35. Поліщук А. Теорія та практика графіки: навч. Посібник / Київ : Ун-т ім. Грінченка, 2015. 5 с.

36. Половна-Васильєва О.А. Посібник. Основи формальної композиції: для студентів напряму 6.020205 «Образотворче мистецтво» /Дніпро, Роял-Принт, 2015. 13 с.

37. Почапська Л. Історія розвитку українського друкарства / Вісник Книжкової палати, 2000. № 11. 24-29 с.

38. Програмування комп'ютерної графіки та мультимедійні засоби : навч. посіб. /Львів : Львівська політехніка, 2019. 276 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2020/Zhuravchak_2019_276.pdf (дата звернення 1.11.2023)

39. Пушкар О. І. Андрющенко Т. Ю. Ілюстрування : навчальний посібник для студентів "Видавничо-поліграфічна справа" /Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 128 с.

40. Резніченко М. Художня графіка. Змістові модулі 1, 2 : навч.-метод. посіб. для студ. художньо-графічних факультетів / Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2011. — 272 с.

41. Сава В. Основи техніки творення книги: Навч. Посібник /Львів: Каменярь, 2000. 134 с.

42. Савітюк О. Дослідження рослинних форм в українському образотворчому мистецтві /Актуальні проблеми мистецькопедагогічної освіти : зб. наук. праць студ. ф-ту мистецтв Криворізького державного педагогічного університету / Кривий Ріг, 2020. Вип. 14. 180-182 с. [Електронний ресурс] Режим доступу:

https://drive.google.com/file/d/10hFfPniMMig3nfY_O5MKoHCky3UXasFt/view

(дата звернення: 5.11.2023)

43. Сергєєв А. Основи комп'ютерної графіки. Adobe Photoshop і CorelDRAW - два в одному. Самовчитель / М.: Діалектика, 2007. 544 с.
44. Соболев О. В. Інформаційний дизайн як комунікативний інструмент: методика проектування / Вісник Львівської національної академії мистецтв, 2016. Вип. 3. Львів. №30. 237-247 с.
45. Степовик Д. В. Леонтій Тарасевич і українське мистецтво бароко / Київ: Наукова думка, 1986. 235 с.
46. Степовик Д. В. Українська графіка XVI – XVIII століть / Київ: Наукова думка. 1982. 331 с.
47. Тимошевський В. Методичні вказівки до курсу «Основи прикладної графіки. Книжковий знак» / Харків : вид-во ХДАДМ, 2008. 30 с.
48. Турченко Ю. Я. Український естамп / Київ: Наукова думка, 1964. 235 с.
49. Тюрменко І.І., Горбул О.Д. Культурологія: теорія та історія культури. Київ, 2004. 368 с.
50. Хвостенко В. Є. Техніки авторського друку / Харків: Колорит, 2004. 82 с.
51. Хмельовський О. Костукевич С. Графіка і основи графічного мистецтва: навч. посібник / Луцьк : вид-во ЛДПУ, 2003. 160 с.
52. Худенко А. Прийоми та засоби створення декоративної композиції / Актуальні проблеми мистецько-педагогічної освіти : зб. наук. праць студ. ф-ту мистецтв КДПУ / Кривий Ріг, 2010. Вип. 5. 157-159 с.
53. Храмова О. Яковець І. « Історія науки і техніки » / Вплив розвитку графічних технік на мистецтво в Україні, 2018. 424с.
54. Шевченко В. Я. Композиція плаката / Харків : Колорит, 2007. 134 с.
55. Шпак О. Д. Українська народна гравюра XVII-XIX століть / Львів : Національна академія наук України. Інститут народознавства, 2006. 224 с.
56. Щербина В. Г. Ейвас Л. Ф. Композиція та «безпредметний» живопис в системі нетрадиційних підходів до творчого процесу / Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук праць / Кривий Ріг, 2007. Вип. 18 (2). 238-247 с.
- [Електронний ресурс] Режим доступу:

<https://journal.kdpu.edu.ua/ped/article/view/5980> (дата звернення: 10.11.2023)

57. Щербина В. Г. Композиція як головний чинник формування і розвитку творчої особистості / Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць / Кривий Ріг, 2005. № 10. 335-345 с. Електронна версія:

<https://journal.kdpu.edu.ua/ped/article/view/5824> (дата звернення: 10.11.2023)

58. Щербина В.Г. Конструктивна система художньої композиції / Мистецтво та освіта. 2002. № 4. 2-7 с.

59. Якутський А. Формати інтернет-графіки / Світ Internet. 2002. № 11-12. 22-25 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

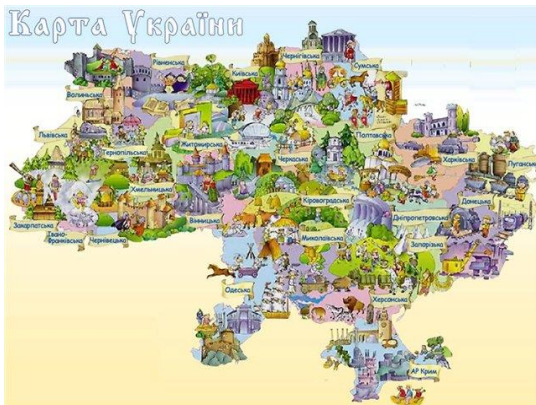

Рис. 1.1 Науково-пізнавальна ілюстрація «Карта України»

Рис. 1.2 Художньо-образна книжкова ілюстрація

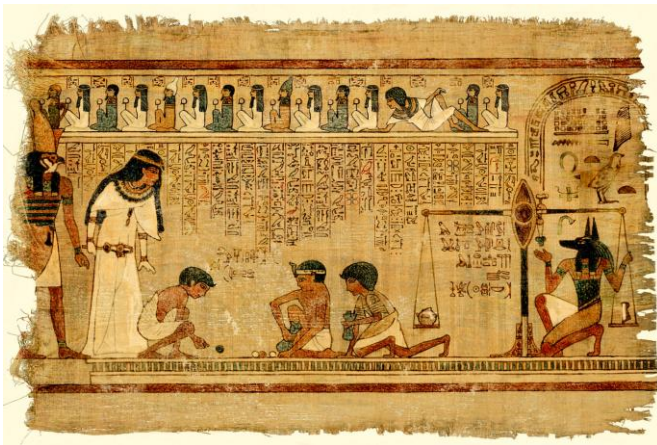

Рис. 1.3 Давньоєгипетський папірус

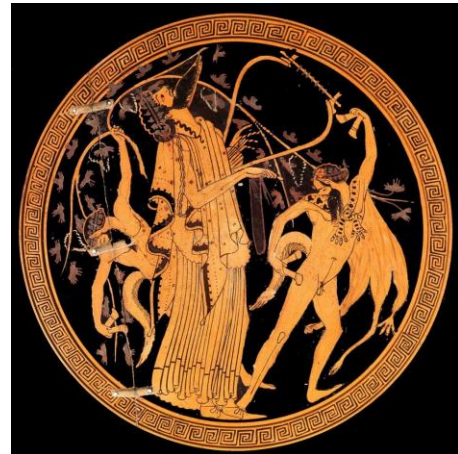

Рис. 1.4 Графіка грецької чорнофігурної кераміки

Рис. 1.5 Середньовічна мініатюра

Рис. 1.6 Ілюстрація Дюрера до видання «Апокаліпсис»

Рис. 1.7 Ілюстрація до Біблії Піскатора

Рис. 1.8 Торцева гравюра Томаса Б'юїка, 1847 рік

Рис. 1.9 Літографії Делакруа до «Фауста» Гете

Рис. 1.10 Анрі Матісс «Цирк. Джаз», 1947 рік

Рис. 1.11 Ілюстрація до дитячих книг Японії

Рис. 1.12 Ілюстрації Джо Соррена

Рис. 1.14 Шон Тан, ілюстрація до книги «Rules of Summer», 2000 рік

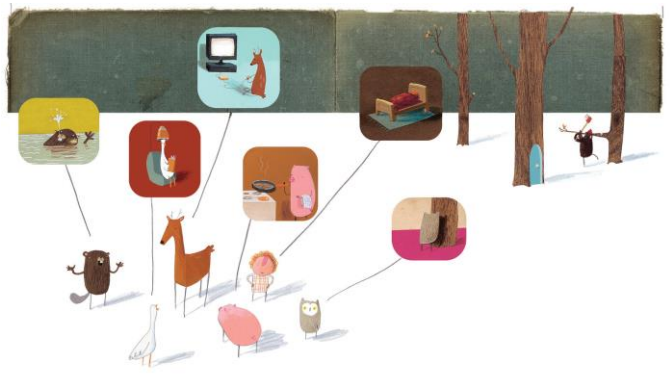

Рис. 1.15 Олівер Джефферс, ілюстрація до книги «Великі паперові каперці», 2008 рік

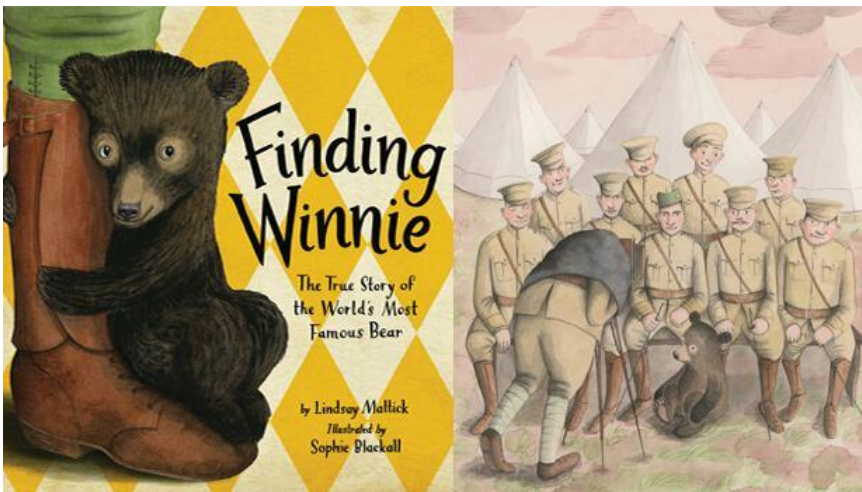

Рис. 1.16 Софі Блеколл, ілюстрація до книги «Finding Winnie», 2008 рік

Рис. 1.17 Сучасна нефотореалістична ілюстрація

Рис. 1.18 Мініатюра «Євангеліст Лука» з Остромирового Євангелія

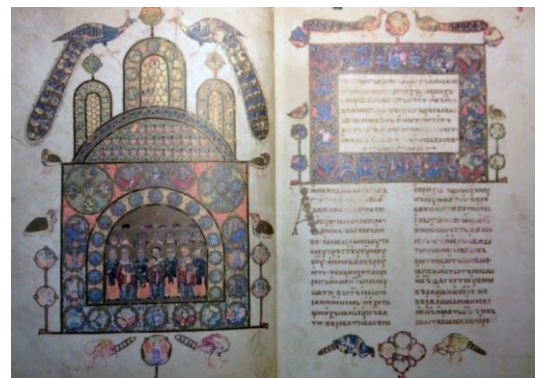

Рис. 1.19 Ізборник Святослава, 1073 рік

Рис. 1.20 Ілюстрації з
«Холмського Євангеліє»

Рис. 1.21 Леонід Тарасевич
«Кієво-Печерський Патерик»,
1702 рік

Рис. 1.22 Ілюстрація Тараса
Шевченка «Селянська родина»,
1843 рік

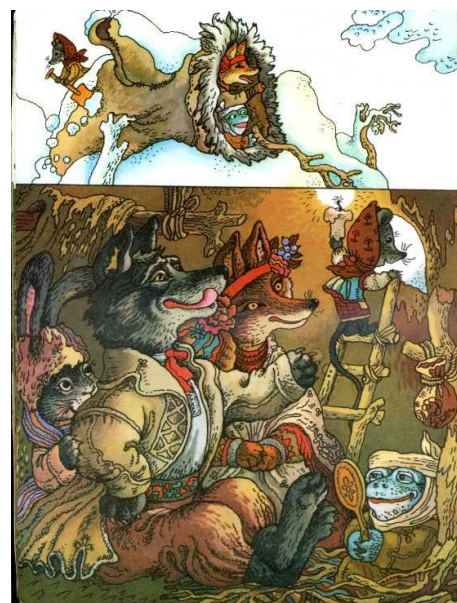

Рис. 1.23 Ілюстрація Валентини
Мельниченко до казки
«Рукавичка», 1980 рік

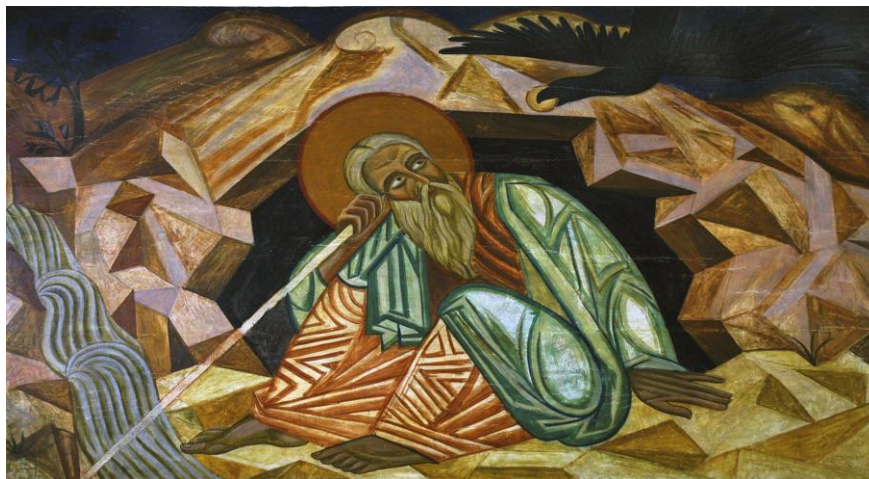

Рис. 1.24 Ілюстрація Михайла
Бойчука «Пророк Ілля», 1912 рік

Рис. 1.25 Ілюстрація Олександра
Ройтбурда до збірки віршів
Сергія Жадана «Тамплієри»

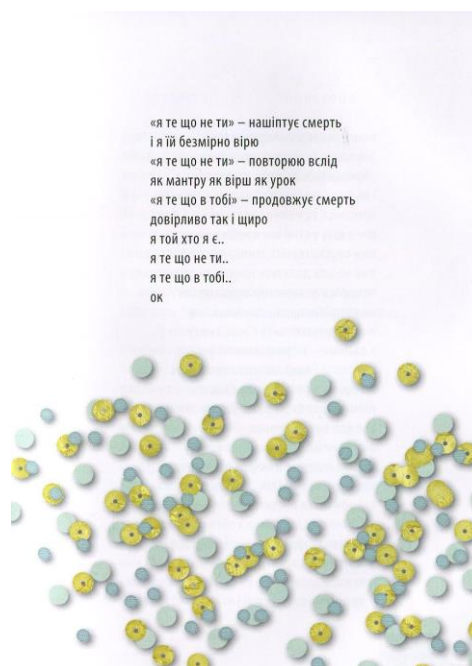

Рис. 1.26 Юрій Іздрик, книга
«Календар любові»

Рис. 1.27 Дарина Бабченко,
ілюстрація до збірки «Хвоя»

Ілюстрації до розділу II

Додаток Б

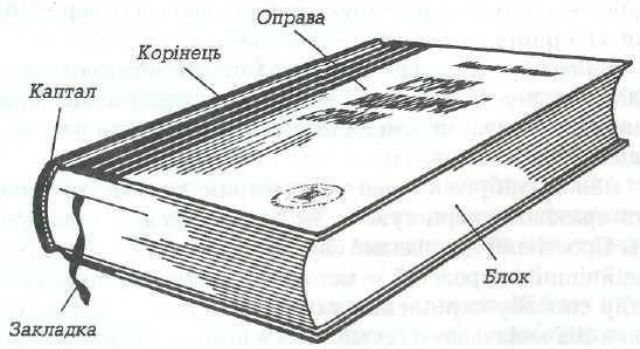

Рис. 2.1 Структурні елементи книги №1

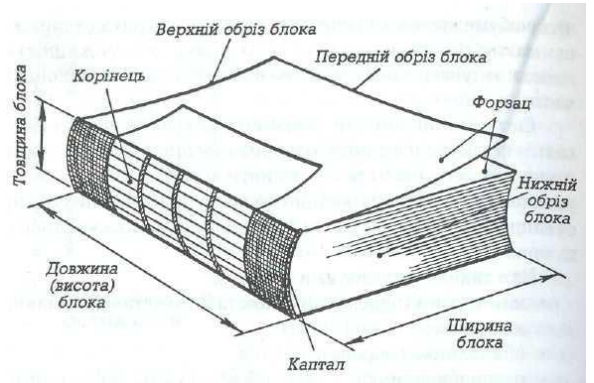

Рис. 2.2 Структурні елементи книги №2

Рис. 2.3 Формати книг

Рис. 2.4 Академічні лекції Е. Торічеллі, фронтиспіс (ліворуч) з портретом Торічеллі, 1715 рік

Рис. 2.5 Ілюстрація-заставка

Рис. 2.6 Ілюстрація-кінцівка

Рис. 2.7 Владислав Єрко,
розворотна ілюстрація до книги
«Снігова Королева»

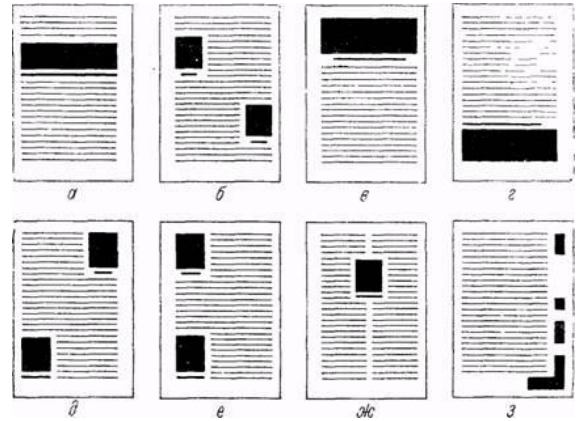

Рис. 2.8 Види верстки
ілюстрацій

Рис. 2.9 Зеновій Кецало
«Молодиці з Криворівні», 1966
рік, лінорит

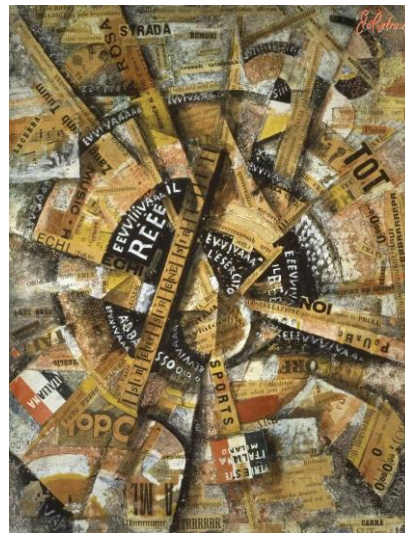

Рис. 2.10 Карло Карра
«Маніфестація інтервентів»,
1914 рік

Рис. 2.11 Аплікація

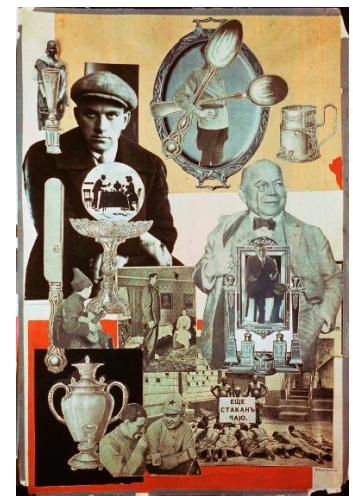

Рис. 2.12 Александр Родченко,
ілюстрація до поеми
Маяковського «Про це», 1923 рік

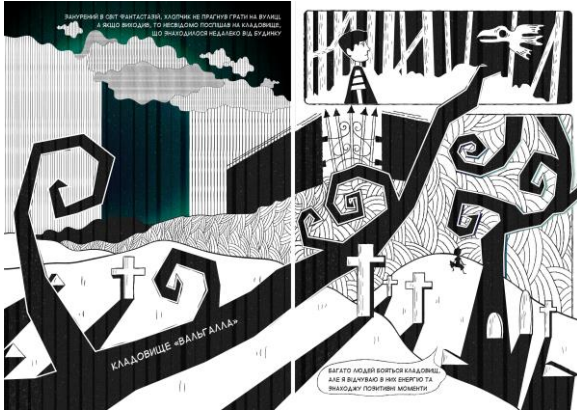

Рис. 2.13 Комп'ютерна графіка,
ілюстрація до коміксу «Тім Бертон -
похмурий казкар», 2021 рік

Рис. 2.14 Тривимірна графіка,
кадр з гри «Сублюструм»

Рис. 2.15 Анатолій Базилевич,
ілюстрації до «Енеїди»
Котляревського

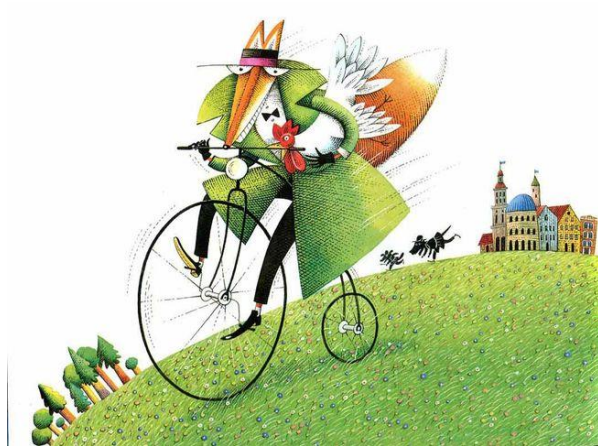

Рис. 2.16 Кость Лавро, ілюстрація до казки
Франко «Фарбований лис» видавництва
«А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2014 рік

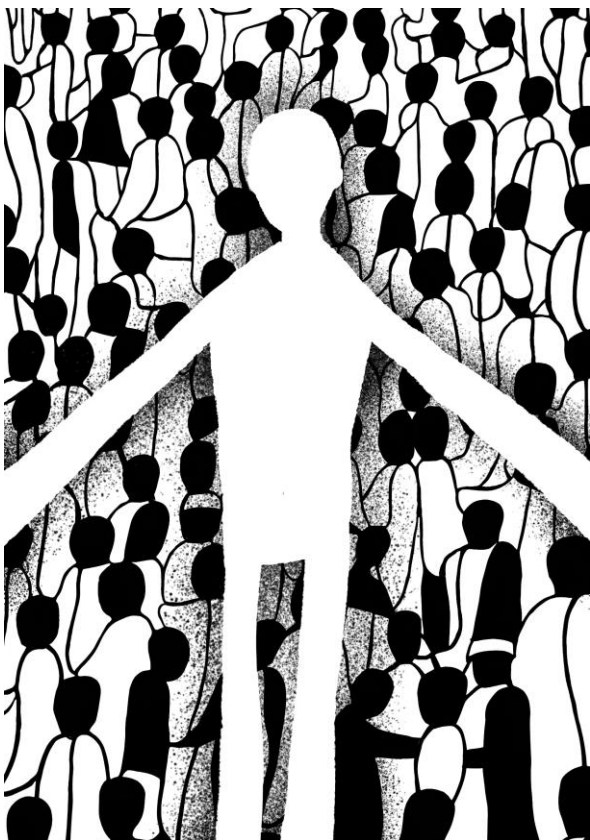
Рис. 2.17 Георгій Якутович,
афіша до фільму «Тіні
забутих предків»
Котляревського, 1964 рік

«Світ який – мереживо казкове!..»

«Лебеді материнства»

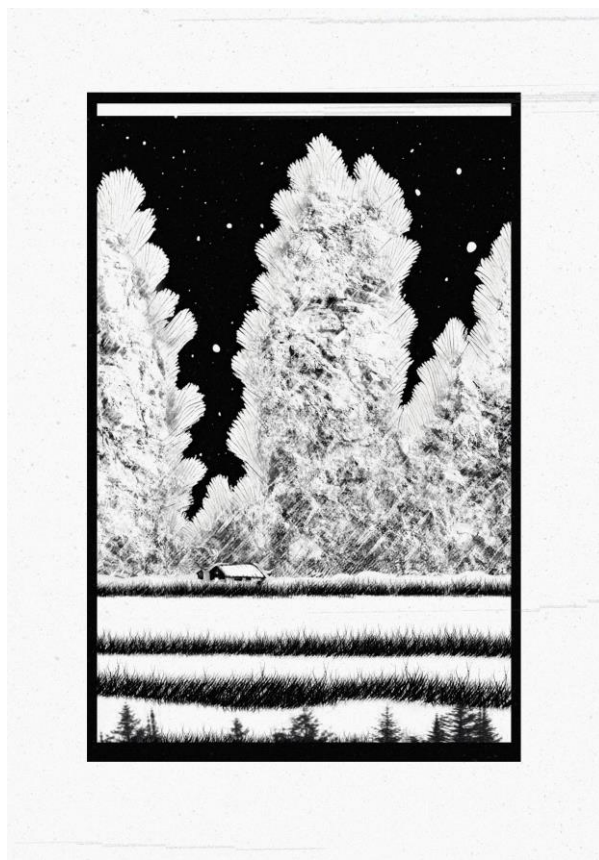
«Ти знаєш, що ти – людина...»

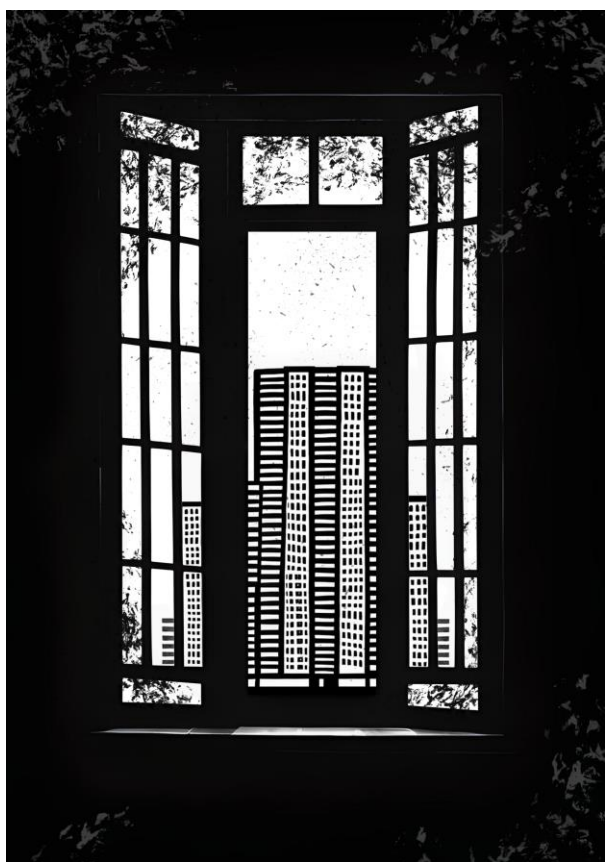
«Україні»

«Пророцтво 17-го року»

«З вікна»

«Чари ночі»

«Дотліває холод мій у ватрі»

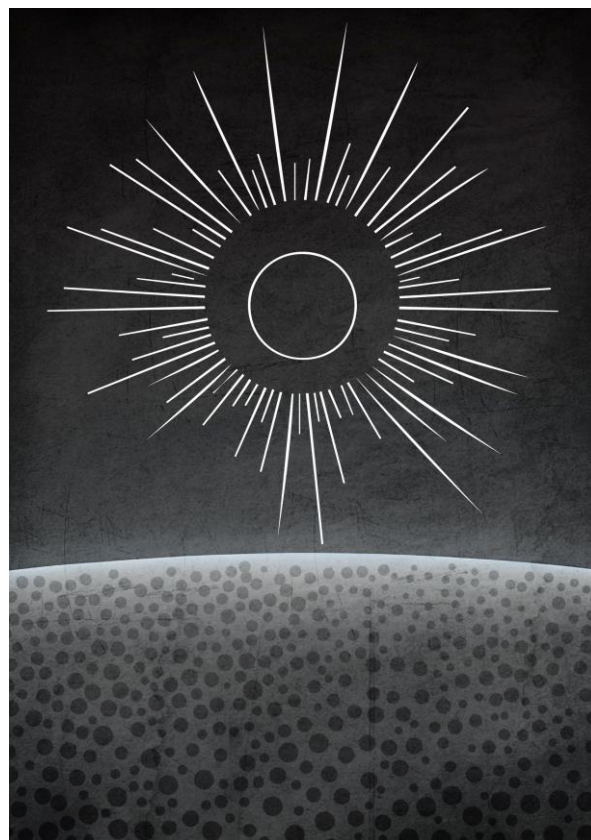
«Українька мелодія»

«Старість»

«Поет і природа»

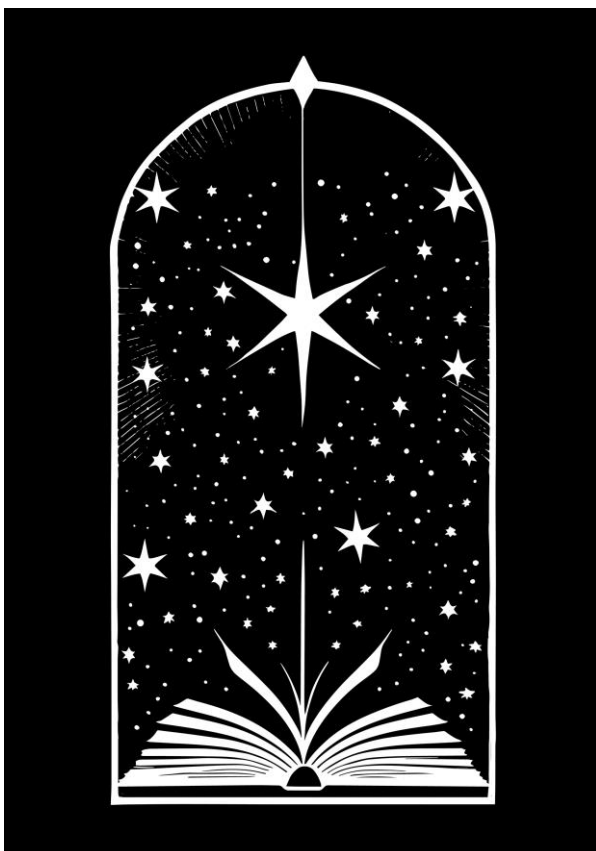
«Де зараз ви, кати мого народу»

«Минуле не вернуть...»

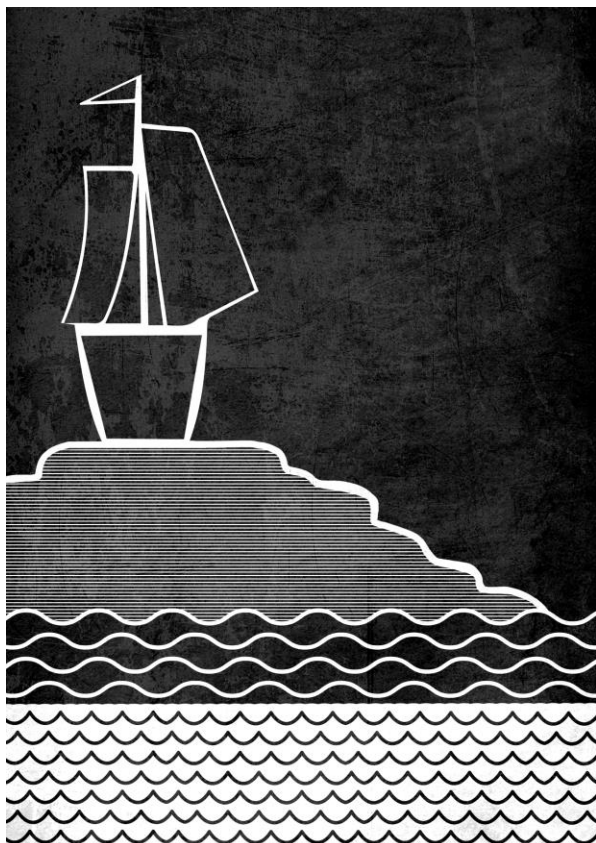
«Древній, обікрадений народ!»

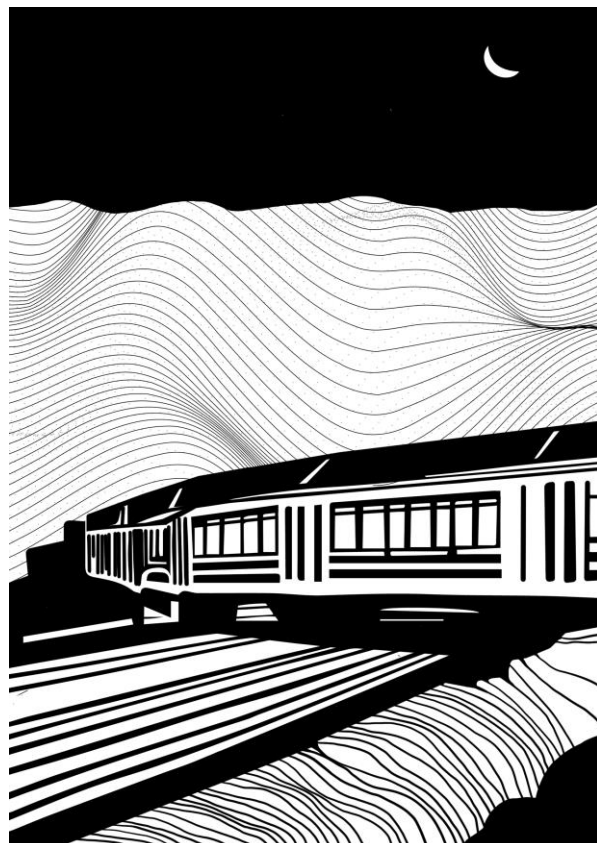
«Герострат»

«Земле рідна»

«Море радості»

«Берег чекання»

«Не докорю ніколи і нікому...»

«Тиша»

Рис. 2.18 Ілюстрації до поетичної збірки Василя Симоненка «Земне тяжіння»

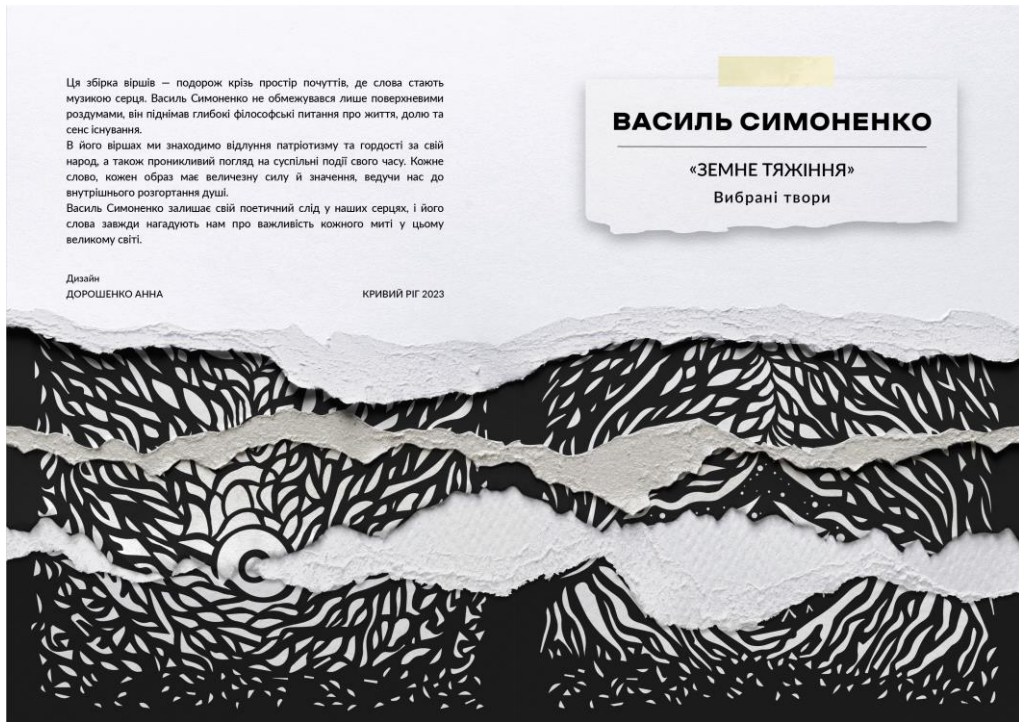

Рис. 2.19 Обкладинка до поетичної збірки Василя Симоненка «Земне тяжіння»

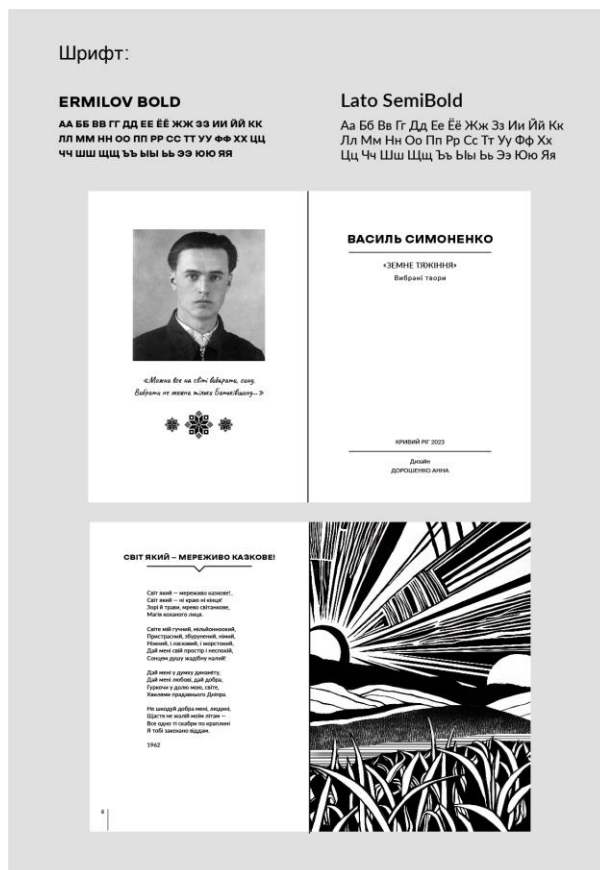

Рис. 2.20 Розгортки до поетичної збірки Василя Симоненка «Земне тяжіння»

Ілюстрації до розділу III

Додаток В

Таблиця В.1

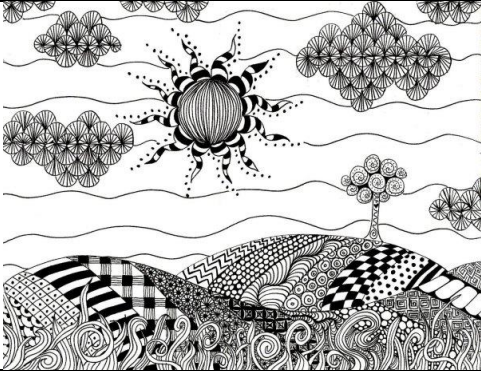

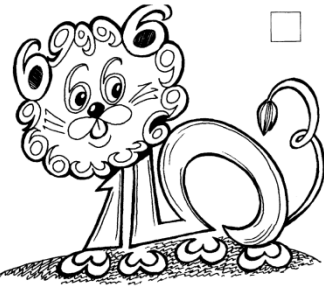
Навчально-тематичний план гуртка «Книжкова графіка та ілюстрація»
для учнів середніх загальноосвітніх навчальних закладів

№ п/п	Розділ, тема	Кількість годин		
		Практичних	Теоретичних	Всього
1	Поняття «графіка» та її види. Ознайомлення з поняттям «книжкова графіка та ілюстрація».		1	1
2	Художні засоби виразності графіки: лінія, штрих, пляма, крапка.	14	3	17
2.1	Навчальні вправи чорною лінією, штрихом, плямою та крапкою.	2	1	3
2.2	Стилізація рослин та тварин за допомогою плями.	3		3
2.3	Стилізація рослин та тварин за допомогою крапки.	3		3
2.4	Стилізація пейзажу за допомогою лінії.	3	1	4
2.5	Поєднання засобів виразності графіки у створенні стилізації пейзажу.	3	1	4
3	Ознайомлення зі шрифтом як основною складовою композиції книжок.	17	1	18
3.1	Виконання шрифтової композиції з каліграфії.	3	1	4
3.2	Виконання ескізів шрифтової композиції за вільною тематикою.	3		3
3.3	Створення шрифтової композиції з цифр на тему: «Образи тварин».	4		4
3.4	Розробка ескізів шрифтової композиції «Слова образу».	4		4
3.5	Виконання композиції буквиці до казки за вибором учня.	3		3

4	Поняття «книжкова ілюстрація» та технологічні особливості її створення.	30	2	32
4.1	Виконання трафаретної ілюстрації персонажа/рослини/тварини до книги за вибором учня.	5		5
4.2	Ознайомлення з елементами художнього оформлення видання. Розробка ілюстрації-заставки.	5	1	6
4.3	Розробка ілюстрації-кінцівки до твору за вибором учня.	5		5
4.4	Розробка сторінкової ілюстрації до твору «Ти знаєш, що ти - людина?» (за допомогою графічних матеріалів).	5		5
4.5	Розробка книжкової ілюстрації за допомогою графічних редакторів. Знайомство з поняттям «комп'ютерна графіка».	5	1	6
4.6	Оформлення обкладинки до книги або збірки віршів за вибором учня (з використанням змішаної техніки виконання).	5		5
5	Загальний перегляд.		2	2
	Разом	61	9	70

Зміст роботи гуртка

№ п/п	К-сть годин	Зоровий ряд	Зміст навчального матеріалу
1	1		<p>Урок бесіда. Ознайомлення з графічним мистецтвом та розкриття основних понять: графіка, графічні елементи, книжкова графіка та ілюстрація. Види книжкової графіки. Розгляд творів, репродукцій картин художників та перегляд презентації з основними поняттями. Робота художника над картиною, ілюстрацією.</p>
2.1	3		<p>Навчальні вправи чорною лінією, штрихом, плямою та крапкою. Аркуш паперу необхідно поділити на квадрати зі стороною 5см (12 квадратів). Вправи виконуються без допомоги лінійки та косинця.</p>
2.2	3		<p>Стилізація рослин та тварин за допомогою плями. Мета: навчальна: проінформувати учнів щодо поняття «стилізація»; вивчити основи композиції, простору, перспективи та побудови лінійно-конструктивного зображення.</p>
2.3	3		<p>Стилізація рослин та тварин за допомогою крапки. Мета: розвивальна: розвивати відчуття рівноваги на площині під час створення композиції; вміння виконувати малюнок у потрібній послідовності; естетичний смак через сприйняття творів мистецтва;</p>

2.4	4		<p>Стилізація пейзажу за допомогою лінії. Мета: навчальна: закріплювати знання, уміння й навички з композиції при виконанні стилізації, вчити створювати виразний художній образ за допомогою плями, послідовно та свідомо виконувати роботу; розвиваюча: розвивати творче мислення, фантазію, кмітливість, уміння аналізувати свою діяльність.</p>
2.5	4		<p>Поєднання засобів виразності графіки у створенні стилізації пейзажу. Мета: актуалізувати знання учнів зі стилізації; навчити аналізувати природні форми; розвивати аналітичне мислення.</p>
3.1	4		<p>Виконання шрифтової композиції з каліграфії. Мета: створення шрифтової композиції на основі середньовічних шрифтів; закріплення знань з формування композиції; ознайомлення з поняттям шрифту.</p>
3.2	3		<p>Виконання ескізів шрифтової композиції за вільною тематикою. Мета: навчитись передавати символізм слова за допомогою шрифту; закріплення знань та вмій у стилізації та побудові композиції.</p>
3.3	4		<p>Створення шрифтової композиції з цифр на тему: «Образи тварин». Мета: продовжувати ознайомлювати учнів з графікою та її видами; навчити розпізнавати та характеризувати букви та шрифти; надати початкові відомості про оформлювальну графіку; зацікавити учнів до творчого виконання та правильного композиційного вирішення малюнка.</p>

3.4	4		<p>Розробка ескізів шрифтової композиції «Слова образу». Мета: навчити розпізнавати та характеризувати букви та шрифти; порівнювати літери написані різними інструментами; зацікавити учнів до творчого виконання й правильного композиційного вирішення малюнка; розвивальна: розвивати образне мислення при аналізі творів художників; навички та уміння при роботі з різними інструментами та матеріалами над творчим завданням.</p>
3.5	3		<p>Виконання композиції буквиці до казки за вибором учня. Мета: ознайомити учнів зі складовими книги, з поняттями «художній шрифт», «буквиця», «монограма», видами шрифтів та буквиць, роллю шрифтів у створенні книги; розвивальна: розвиток образного мислення, асоціативної пам'яті, фантазії, уяви, кольороочутливості ока, активізація творчої ініціативи учнів.</p>
4.1	5		<p>Виконання трафаретної ілюстрації персонажа/рослини/тварини до книги за вибором учня. Мета: формувати уявлення учнів про книжкову графіку; історію розвитку, види, техніки та жанри книжкової ілюстрації. Ознайомлення з різними видами трафаретів, технологічним процесом нанесення малюнку на поверхню та його фарбування.</p>
4.2	5		<p>Ознайомлення з елементами художнього оформлення видання. Розробка ілюстрації-заставки. Мета: закріплення знань з теми «книжкова ілюстрація», «види ілюстрацій», кольорознавства, композиції, сприйняття задуму та символізму твору; ознайомлення з поняттям «ілюстрація-заставка».</p>
4.3	6		<p>Розробка ілюстрації-кінцівки до твору за вибором учня. Мета: ознайомлення з поняттям «ілюстрація-кінцівка»; пояснити учням значення малюнків для розкриття змісту книжки; допомогти учням відчути силу мистецтва; розвивати художній смак учнів, почуття прекрасного, збагачувати мову.</p>

<p>4.4</p>	<p>5</p>	 <p>«Ти знаєш, що ти - людина...»</p>	<p>Розробка сторінкової ілюстрації до твору «Ти знаєш, що ти - людина?» (за допомогою графічних матеріалів). Мета: ознайомлення учнів з поняттям «сторінкова ілюстрація»; розвиток художнього сприйняття навколишнього середовища.</p>
<p>4.5</p>	<p>5</p>		<p>Розробка книжкової ілюстрації за допомогою графічних редакторів. Знайомство з поняттям «комп'ютерна графіка». Мета: ознайомитися з поняттям «комп'ютерна графіка», «векторні та растрові зображення» та видами графічних редакторів; розвиток: графічних і композиційних навичок; уяви і творчої фантазії; емоційно ціннісного ставлення до життя; уваги, спостережливості.</p>
<p>4.6</p>	<p>6</p>		<p>Оформлення обкладинки до книги або збірки віршів за вибором учня (з використанням змішаної техніки виконання). Мета: закріплення знань з теми «книжкова ілюстрація», роботою художників – ілюстраторів, головними засобами виразності в ілюстраціях; специфіки книжкової верстки та створення обкладинок. Розвивальна: розвивати вміння насолоджуватися спогляданням ілюстрацій, аналізувати їх, активізувати творчу ініціативу учнів; формувати естетичні почуття, смак, творчі здібності; виховувати дбайливе ставлення та любов до книги, повагу до роботи художника - ілюстратора.</p>
<p>5</p>	<p>2</p>		<p>Загальний перегляд.</p>

Ілюстрації до плану-конспекту уроку

Рис. 3.1 Приклад графаретної ілюстрації

Рис. 3.2 Приклад графічної ілюстрації

Рис. 3.3 Приклад плакатної графіки

Рис. 3.4 Ілюстрації-зображення персонажів

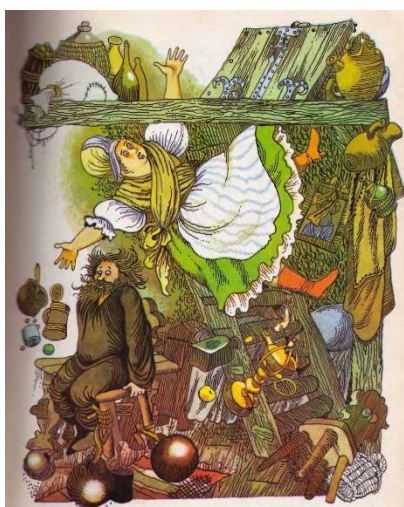

Рис. 3.5 Ілюстрація-сцена

Рис. 3.6 Декоративна ілюстрація

Рис. 3.7 Ілюстрації до дитячої літератури

Рис. 3.8 Трафаретна ілюстрація

Рис. 3.9 Процес виконання трафаретної